

KLASİK TÜRK ŞİİRİNDE ŞİKÂRİYYELER/SAYDIYYELER

ÖZ: Klasik Türk edebiyatının yaklaşık altı yüzyıllık gelişiminde toplumsal olayların etkisi, şairlerin yenilik arayışları ve kişilik özelliklerinin etkisiyle türler veya tarzlar ortaya çıkmış ve gelenekler oluşmuştur. Divan şiirinde gördüğümüz türlerden biri de şikâriyye/saydiyyelerdir. Methiyye türünün alt kolu olarak değerlendirdiğimiz şikâriyyeler, padişahların bir merasime dönüşen sürgün avlarının tasvir edildiği ve padişahın avcılık yönünün övüldüğü manzumelerdir. Divan ve mecmua taraması sonucu tespit edebildiğimiz kadarıyla av ve avcılıkla ilgili XV. yüzyılda 1, XVI. yüzyılda 3 ve XVII. yüzyılda 7 olmak üzere toplam 11 kaside bulunmaktadır. Bu çalışmada öncelikle kültür ve medeniyetimizde önemli bir yeri olan av ve avcılıkla ilgili bilgi verilecek ve divan şiiri “av istiâresi” üzerinde durulacaktır. Çalışmanın devamında ise 11 şikâriyye şekil, muhteva ve üslûp açısından incelenecektir. Makalenin sonunda ise av ve avcılıkla ilgili bugüne kadar yayımlanmamış 3 kasidenin transkripsiyonlu metni verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk Şiiri, Nazım Türleri, Methiyye, Şikâriyye/Saydiyye.

‘Şikariyye/Saydiyye’ in Classical Turkish Poetry

ABSTRACT: Within the six-century development of classical Turkish literature, genres or styles have emerged and traditions have taken shape with the influence of social events, poets’ search for innovation and personality traits. One of the genres we see in divan poetry is şikariyye/saydiyye. The sub-branch of the eulogy type, şikariyye is the poem depicting the battues of the sultans which turned into a ceremony and the sultan’s hunting artistry is praised. Scanning divans and journals, we detected a total of 11-ode; one, three and seven from the 15th, 16th and 17th centuries respectively regarding hunt and hunting. In this study, first of all, information about hunt and hunting which has an important place in our culture and civilization will be given and “hunting metaphor” in divan poetry will be emphasized. In the main part of the study, 11-şikariyye will be analysed in terms of form, content and style. At the end of the article, the transcribed text of three unpublished odes about hunt and hunting will be given.

Keywords: Classical Turkish Poetry, Genres styles, Eulogy, Şikariyye/Saydiyye.

TÜRK LÜK BİLİMİ ARAŞTIRMALARI
JOURNAL OF TURKOLOGY RESEARCH
46. SAYI / VOLUME
2019-GÜZ / AUTUMN

Sorumlu Yazar
Corresponding Author

Dr. Enes YILDIZ

MEB. Türk Dili ve Edebiyatı Öğr.

enesedebiyat@hotmail.com

ORCID: 0000-0003-3614-579X

Gönderim Tarihi

Received

08.10.2019

Kabul Tarihi

Accepted

13.11.2019

Atf

Citation

YILDIZ, Enes (2019). “Klasik türk Şiirinde Şikâriyyeler/Saydiyyeler”, *Türk Lük Bilimi Araştırmaları*, (46), 177-221.

ARAŞTIRMA MAKALESİ
RESEARCH ARTICLE

Giriş

İnsanlık tarihi kadar eski bir eylem olan av “karada ve havada yabanî hayvanları, denizde balıkları tutma veya vurma işi, şikâr” şeklinde tanımlanır. İnsanlardan başka bir hayvanın yemek üzere diğer bir hayvanı yakalaması işine de av denmektedir. Mecaz anlamda av; ele geçen kelepir, ganîmet, tuzağa düşürülen, aldatılan, faydalanılmak için sömürülen kimse demektir. Avcı, avlanmayı kendine meslek edinen veya spor amacıyla avlanan kimseye denir. Mecaz anlamda avcı, bir şeyin peşinden ısrarla koşup onu elde etmeye çalışan kimsedir. Eski Türkçede “*ab ve añ ~ eñ*” şeklinde geçen av, Türkçede geniş bir kullanım alanına sahiptir. Av ve avcı kelimeleriyle

ava binmek, av almak, av itmek, av aramak, av peşinde olmak, av avlamak, av avlanmış, tav tavllanmış, av barutu, av borusu, av bulmak, av havası, av hayvanları, av köpeği, av kuşu, av tezkeresi, sürek avı, sökün avı, sürgün avı, av peşinde olmak, av tüfegi, av yakalamak, ava çıkmak, avcı botu, avcı bölüğü, avcı kolu, avcı otu, avcı taburu, avcı uçağı, av avlayanın, kemer bağlayanın, av eti tatlı olur, av uyuzdur derler, avcı kediye kurnaz fare, ava giden avlanır, av köpeği avdan kalmaz, av vuranın değil alanın, avcı avında yolcu yolunda, avcı nice al bilse, ayı onca yol bilir, avcı zağarı gibi ne yer ne yedirir gibi birçok birleşik kelime atasözü ve deyim kurulmuştur (Akalin vd, 2005: 147; Ayverdi & Topaloğlu, 2007: 80; Dilçin, 1983: 16; Eyüpoğlu, 1975: 28).

Av ve avlanma, anlamında Arapçada “sayd ve tardiyye/tarâdiyye” kelimeleri kullanılmaktadır. Türk edebiyatında ise av ve avcılıkla ilgili bu iki kelimedenden tardiyye/tarâdiyyeden¹ ziyade sayd kelimesi kullanılır. Sayd kelimesini Türkçede özellikle birleşik yapılarda görmekteyiz. Bu birleşik kelimelerde Farsça ekler de kullanılmaktadır. Örneğin

sayd etmek (eylemek), avlamak; sayd-ı bahrî, deniz, göl ve akarsularda yapılan avcılık; sayd-ı berrî, kara avcılığı; sayd-ı mâhî,

¹ Avcılık şiirleri için kullanılan bir terim olan **tardiyye** ve **tarâdiyye**, sözlükte “sert ve kaba bir şekilde uzaklaştırmak, defetmek” anlamındaki **tard** ve “hile ile tuzakla, av aletleri ve av hayvanlarıyla av avlamaya girişmek” mânasındaki **tarad** kökünden türemiştir; terimin anlam bakımından ikinci kökle ilgisi daha uygunsuz da tardiyye şekli meşhur olmuştur. Aynı kökten gelen **taride** avlanan veya kaçan hayvan, **mitrad** av aleti için kullanılmıştır. Arap edebiyatında tardiyye (çoğulu tardiyyât, taradiyyât), çoğunlukla recez vezninde yazılan ve Araplar’ın avcılık hikâyelerinin bazı yönlerini ele alan tek konulu müstakil şiiri ifade eder. Arap şairleri Câhiliye döneminden itibaren avlanma mücadelesini, avlanan hayvanı, avcı hayvanı, av araçlarını tasvir eden şiirler yazmıştır. Araplar’ın yiyecek sağlama, spor, eğlence ve savunma gibi etkinlikleri, ava düşkünlükleri, av mevsimleri, avlanma âdetleri, avlanan çeşitli hayvanlarla av için kullanılan hayvanlar, ayrıca yay, ok, mızrak, sopa, kılıç, sapan gibi silâhlar ve kapan, tuzak, ağ gibi araçlardan meydana gelen avlanma aletleri bu şiirlerden öğrenilmektedir (Elmalı, 2011: 16).

balık avcılığı; sayd-efken, avını avlayıp düşüren, yere seren, avcı; sayd-gâh (-geh), av yeri, avlak; sayd-ger, avcılık yapan (kimse), avcı anlamına gelir (Ayverdi & Topaloğlu, 2007: 923; Devellioğlu, 2004: 922).

Av ve avlanma ile ilgili Farsçada “şikâr ve nahçîr” kelimelerini görmekteyiz. Bu kelimeler de dilimizde “av ve sayd” gibi hem gerçek ve mecaz anlamda hem de birleşik kelimelerde yaygın bir kullanıma sahiptir. Örneğin

şikâr, av, avlanan hayvan, düşmandan ele geçirilen mal, kılıç hakkı, ganîmet, değerli, kolay ele geçmeyen, nâdir bulunan (şey); şikâr ağaları, Osmanlı pâdişâhının yanında ava gidenlerin başı durumunda olan çakırcıbaşı, şâhincıbaşı ve atmacıbaşına verilen isim; şikâr halkı, Osmanlı sarayı avcıları; -şikâr (sonuna geldiği kelimelere “avlayan” anlamı katarak Farsça usûlüyle birleşik sıfatlar yapar.) adû-şikâr, düşman avlayan; can-şikâr, can avlayan, can alan; dil-şikâr, gönül avlayan; şikâr-gâh, av yeri, avlak, şikâristan; şikârî, avcı, Av için yetiştirilmiş şâhin, doğan vb. kuş, Pâdişahla birlikte ava giden yeniçeri ocağına kayıtlı veya saraya mensup avcılara verilen isim, avcı bölüklerine mensup kimse; şikâristân, av yeri, avlak, şikârgâh; şikâr etmek, avlamak; şikâr olmak, av olmak; şikâra çıkmak, ava çıkmak; nahçîr; av, dağ keçisi, ceylân vb. av hayvanı, avlanılan yer; nahçîr-gâh, av yeri, avlak anlamına gelir (Akalın vd, 2005: 1867; Ayverdi & Topaloğlu, 2007: 1007; Devellioğlu, 2004: 997).

İlk insanların yiyecek et ve giyecek post ihtiyaçlarını sağlamak için başladıkları av, medeniyetin gelişmesine paralel olarak bir geçim vasıtası olmaktan çıkmış, bir spor ve eğlence halini alıp özellikle sürek avı şeklinde Eskiçağ ve Orta çağ hükümdarlarının askerî tâlim yerine uyguladıkları bir sportif oyun durumuna gelmiştir (Erdem, 1991: 100). İlk insanın yiyecek ve giyecek ihtiyacı için zorunlu bir eylem olan avın Türk tarihinde ve Türk devlet teşkilatı yapılanmasında ayrı bir önemi vardır.

Atlı-göçebe Türklerde savaş talimi olarak görülen av ve avcılık, hayatın doğal bir parçası idi ve dinî inanca da etkisi vardı. Karahanlılar ve Selçuklular gibi Türk devletlerinde avcılığın bir merasim, bir askerî spor veya manevra mahiyetinde devam etmesi ve av partisinden sonra hükümdarların umumi ziyafetlerle (toy, şölen) eğlenceler tertip etmeleri, bu çok eski Türk geleneğinin İslâmî devirde de aynen sürdürüldüğünü göstermektedir (Özaydın, 1991:102-103).

Selçuklularla birlikte avcılık bir devlet kurumu hâline gelmiştir. Selçuklu Devleti’ne ilk şeklini kazandıran Tuğrul Bey, Avcılık Teşkilatını

resmi bir kurum hâline getirmiştir. Avcı Birlikleri kurmuş; ordusunu zinde tutmak için, sürekle avları tertip etmiştir (Güven & Hergüner, 1999: 33; Özaydın, 1991: 102-103). Ava çok meraklı olan ve av hayvanlarının her şeyini bilmek isteyen Sultan Melikşah ise avcılık konusunda dünyadaki ilk bilimsel kitap olan Şikâr-nâme'yi yazdırmıştır (Caferoğlu 1972: 72; Kahraman 1995: 192).

Osmanlılarda da av ve avcılık önemini kaybetmemiş, devlet teşkilatında kurumsallaşarak "Avcı Birlikleri" kurulmuştur. Padişahlar belli mekânlarda bazı amaçlar için ava çıkmışlardır. Padişahlar içerisinde IV. Mehmet'e ava olan aşırı düşkünlüğünden "Avcı" lakabı verilmiştir. Osmanlı padişahlarının çok sevdiği ve önemli saydıkları için devlet kuruluşuna aldıkları sporların başında avcılık gelmektedir. Osmanlılar da kendilerinden önce gelmiş, Selçuklu, Gazneli, Karahanlılar ve Moğollar gibi avcılığı savaşa hazırlanmanın bir eğitimi sayarlardı. Ayrıca, av yaparken halk ile de ilişki kurdukları için vatandaşın derdini, sıkıntısını ve şikâyetlerini dinleyerek bilgi edinirlerdi (Güven & Hergüner, 1999: 35). Osmanlı devlet teşkilatında önemli bir kurum haline gelen avcılık faaliyetlerini yürüten görevlilere "*av halkı*" (şikâr halkı) denilmiştir (Kahraman 1995: 196). Bu "*av halkı*"nda bulunan görevli sayısı her padişah döneminde değişmekle birlikte, geniş bir sayıda olduğu bilinmektedir. Bu kişiler avlarda kullanılacak olan pars, tazi, zağar ve yırtıcı kuşları eğiterek ava alıştırdıklarıdır. Bunlara yaptıkları işlere göre doğancılar, sekbanlar, çaylak avcıları, akbaba avcıları, atmaca avcıları, zağarcılar, saksoncular ve samsoncular gibi isimler verilirdi (Güven vd. 1999: 33).

Osmanlı kaynaklarında padişahların yaptığı iki çeşit av faaliyetinden bahsedilmektedir. Bunlardan birincisi kuşların dışındaki hayvanları avlamak için yapılan sürgün veya sürekle avlarıdır. Sürekle avları günlerce sürecek faaliyetler silsilesini ve askerlerin hem bedenî hem de manevra kabiliyetlerinin geliştirilmesini sağlayan av türüdür (Türkmen 2009: 21). Sürgün avları uzun sürer ve belli bir törenle yapılırdı. Uzun sürecek sürekle avları için belli hazırlıklar yapılır ve belli yerlere gidilirdi (Güven & Hergüner, 1999: 40). İkinci av faaliyeti ise törensiz yapılan kuş avlarıdır. Törensiz yapılan bu avlar, kısa süre için az bir personelle ve saraya yakın yerlerdeki av bölgelerinde yapılırdı (Türkmen 2009: 24).

Çeşitli amaçlarla yapılan ve sosyo-ekonomik bir yapı arz eden av ve avcılık destanlardan Göktürk Yazıtları'na, Oğuz Kağan Destanı'ndan Dede Korkut'a edebî eserlerde de önemli bir yere sahipti. Ayrıca, ictimâî hayatı derinden etkileyen av ve avcılık, çeşitli inanışlarla tarihten bugüne Türk inanç dünyasına da yansımıştır.

Eski Türklerde av ve avcılık “yuğ (*matem törenleri*) ve şölen (*kurban ziyafetleri*)” ile birlikte üç önemli ritüelden biriydi ve “sıgır” kelimesiyle karşılanırdı. Divan-ı Lügati’t-Türk’te “*çanka, süngü, temürgen, tış, ulun, at, taz at, arslan, asrı, böri...*” gibi av aletleri ve hayvanları hakkında bilgiler bulunur ve “sıgır” kelimesiyle karşılanan süreklilik avı şöyle tarif edilir:

Hanların halk ile beraber yaptığı bir çeşit av, öyle ki hanın adamları ormana, kıra dağılırlar yaban hayvanlarını önlerine katarak hanın olduğu yere doğru sürerler, o yorulmaksızın bulunduğu yerden önüne çıkan hayvanları vurur, sürgün avı” (Atalay, 1988: 364).

Tevarüs eden Türk irfanını bünyesinde taşıyan, Türk edebiyat tarihinin en önemli eserlerinden bir olan Dede Korkut Kitabı’nda av ve avcılığın önemli bir yeri ve rolü vardır. Atlı-göçebe hayattan yerleşik hayata, destandan halk hikâyesine geçiş ürünü Dede Korkut’ta uçan hayvanlar için “kuş kuşlamak” yürüyen, ehlileştirilmemiş hayvanlar için de “av avlamak” ifadesi kullanılmıştır. Dede Korkut’ta av, alplerin “hüner” göstergesi ve “sağlamlık” alametidir. Bir Oğuz çocuğu alplığa geçip ad alabilmesi için hüner göstermesi gerekmektedir. Bu hünerlerden biri de av avlamaktır. Salur Kazan, Begil’in avdaki hünerini şöyle açıklar:

Çün av yarağı oldu, kim atın öger, kim kılıcın kim çeküp oh atmağın öger. Salur Kazan ne atın ögdi, ne kendin ögdi, amma Begilün hünerin söyledi. Üç-yüz altmış altı alp ava binse, kanlu geyik üzerine yoruyış olsa, Begil ne yay kurar-idi... ..aruk kulağın deler-idi avda bellü olsun diyü... (Ergin, 2004: 216).

Oğuz kahramanları ava çıkacakları zaman “av çağırırlar” ve herkes hazırlığını yaparak ava gider. Bazen tek bazen de toplu halde süreklilik avına çıkılır. Alpler için ilk av önemlidir ve ilk avdan sonra toy düzenlenir. Av ile ilgili önemli bir gelenek ise avdan pay verilmesiydi. Oğuz Alpleri için av ve avcılık savaş için manevra yapılıp hazırlanmaya, hüner göstermeye, konuk ağırlamaya, eğlenip tatlı vakit geçirmeye yönelik yapılan bir çeşit silahlı spor gibi farklı fonksiyonları vardır (Akalın, 1967: 91).

Av vakit geçirip eğlenme ve dertleri unutma, rahatlama vesilesidir. Salur Kazan dizlerinin üzerine çöküp alplere şunu söyler:

Ünüm anlan bigler sözüm dinlen bigler, yata yata yanımız ağrıdı, tura tura bilümüz kurıdı, yoruyalum a bigler, av avlayalum kuş kuşlayalumı sığın geyik yıkalum, kayıdalum otağumuza düşelüm, yiyelüm içelüm hoş kiçelüm. (Ergin, 2004: 95).

Begil'in hanımı şöyle seslenir: *yigidüm big yigidüm... ..sen gideli hanum arkuru yatan ala tağların avlanmamışdır, ava bingil könlün açıl-sun.* (Ergin, 2004: 218). Begil de bakar hanımı haklıdır, can sıkıntısını atmak için cins atını çeker ve ava gider.

Av bazen hayırlı işlere ve konuk ağırlamaya vesile olur. Pay Büre Bey'in oğlu baş kesip kan döktüğü için Dede Korkut gelip çocuğa Beyrek adını verir. Bu vesile ile av tertip edilir. Beyrek ise bu avda bir geyiği kovalaya kovalaya Banu Çiçek'in otağına kadar gelir. Misafir ağırlamak için de av bahane olur. Begil yılda bir kez Bayındır Han'a misafir olmaktadır. Bir gün Bayındır Han Begil'i davet eder ve tam üç gün ağırlar. Üç günde de av eti ile ağırlamak için av tertip ettirir.

Bunların yanında av bazen olumsuz olaylara vesile olur. Boğaç Han hikâyesinde olduğu gibi baba ile oğlun karşı karşıya gelmesinde avı görmekteyiz. Salur Kazan avdayken Şökli Melik gelip Salur'un evini, yurdunu yağmalar.

İnsan hayatında önemli yer tutan av ve avcılık ile ilgili kitap ve sünnette bazı kaideler ortaya konmuştur. Kur'ân-ı Kerîm'e baktığımızda Mâide² suresinde ihramlıyken avlanma, avcı hayvanların tuttıkları, deniz ve kara avı ile ilgili ayetlerle av ve avcılıkla ilgili dinî hükümler belirtilmiştir. İslam dünyasında *Kütüb-i Sitte* olarak bilinen meşhur hadis koleksiyonlarının hepsinde ve *Kütüb-i Sitte* dışındaki hadis eserlerinde de av ve avcılık ile ilgili birçok hadis³ yer almaktadır. Zikredilen bu eserlerde; avlanmanın hükmü, avlanma usulleri, avlanması helal ve haram olan canlılar,

² Ey iman edenler! Sözleşmeleri yerine getirin. İhramlı iken avlanmayı helal saymamanız şartıyla, çeşitli hayvanlar size helâl kılındı (Mâide5/1). Ey iman edenler! Allah'ın âlâmetlerine, haram aya, kurbanlık hediyelere, gerdanlıklarına ve Rablerinden lütf ve rıza bekleyerek Kâbe'ye yönelenlere sakın saygısızlık etmeyin. İhramdan çıktığınız zaman avlanabilirsiniz. (Mâide5/2). Sana, kendilerine neyin helal kılındığını soruyorlar. De ki: "Size iyi ve temiz şeyler helal kılındı." Allah'ın size öğrettiğinden öğreterek yetiştirdiğiniz avcı hayvanların sizin için tuttıklarını yiyin ve üzerine Allah'ın adını anın (besmele çekin), Allah'tan korkun (Mâide5/4). Ey iman edenler! Allah sizi ellerinizin ve mızraklarınızın erişeceği bir avla dener ki, gizlide kendisinden korkanları meydana çıkarsın (Mâide5/94) Ey iman edenler, ihramlı iken av hayvanı öldürmeyin. İçinizden kim kasten onu öldürürse öldürdüğüne denk bir evcil hayvanı ceza olarak öder (Mâide5/95). Size ve yolculara yiyecek olmak üzere, deniz avı ve onu yemek helal kılındı. Kara avı ise, ihramlı olduğunuz müddetçe size haram edilmiştir (Mâide5/96).

³ Yayınla, okunla Allah adını anarak avlarsan, onu ye! Allah adını zikrederek eğitilmiş köpeğinle avladığın avın etini de ye! Eğitilmemiş köpeğinle avladığında ise ava (canlıyken) yetişip boğazlarsan, onu da ye!" (Buhârî, Zebâih ve Sayd, 4; Müslim, Sayd ve Zebâih, 1929; Ebu Davud, Sayd, 2; Tirmizî, Sayd, 1.). Peygamber (sav.) yırtıcı hayvanların azı dişlilerini yemekten nehiy buyurdu." (Buhârî, Zebâih ve Sayd, 29; Müslim, Sayd ve Zebâih, 1932.). Okunu atarken besmele çek, hayvanı ölmüş durumda bulursan bile ondan ye ancak suya

av etinin yenmesi ile alakalı konular ve avlanmanın faziletine dair pek çok rivayet bulunmaktadır. Fıkıh kitaplarında ise avcı, av hayvanları ve av aletleri ile ilgili fikhî hükümler, şartlar ayrıntılarıyla yazılmıştır.

1. Klasik Türk Şiirinde Av İstiâresi

Türk tarihinin her döneminde fonksiyonel yapısıyla karşımıza çıkan ve kurumsallaşarak devlet yapılanmasında önemli bir yere sahip olan av ve avcılığın edebiyata yansımaması düşünülemez. Sosyal, siyasi ve kültürel hayatın vazgeçilmez unsurlarından bir olan av ve avcılığı, divan şairleri gerçek ve mecazî anlamlarda edebî bir malzeme olarak kullanmışlardır. Şunu belirtmek gerekir ki birçok unsur gibi gerçek hayatın bir parçası olan av ve avcılık da şairlerin gözlem gücü ile kurgusal dünyasına girer ve orada çok katmanlı mecazlar ve mazmunlar arasındaki yerini alır. Yazımıza konu olan ve memduhun av ve avcılığını tasvir edip memduhu öven manzumelerden başka divanlarda beyit/beyitler düzeyinde av ve avcılık istiâre unsuru olarak kullanılır. Bu beyit/beyitlerde av, avcı, sayd, şikâr, sayd-gâh, şikâr-gâh, sayd-ger, dâm, murg, hümâ, ankâ, âhû, ok, yay vb. gibi konuyla ilgili unsurlar çoğunlukla aşk, sevgili ve âşık ile ilgili anlatılarda bunun yanında methiyye, fahriyye, nasihat ve dua beyitlerinde benzetme yoluyla ele alınmıştır.

Divan şiirinin en temel duygusu olan aşk ile ilgili tasavvur ve mazmunlara baktığımızda “av istiâresi”nin önemli bir yer tuttuğunu görürüz. Beyitleri okuduğumuzda sevgili genellikle sayyâd yani avcıya benzetilir. Sevgili sayyâd olunca karşısındaki âşık da av olur. Avcılıkta usta olan sevgilinin av aletleri ise saç, kaşı, gamzesi, kirpiği, gözü gibi güzellik unsurlarıdır. Bu av aletleri ile şâhbâz gibi acımasız sevgili veya sevgilinin saçları zayıf ve biçare kuş gibi âşığın canını ve gönlünü avlar. Bu avcılık sırasında âşığın düştüğü dâmlar yani tuzaklar da vardır. Bâkî, âşığın can kuşunu sevgilinin şahin gibi iki kara gözünün avladığını söyler. Emrî de âşığın gönlünü avlayanın yani sayyâdın sevgilinin gözü olduğunu ifade eder. Bu avda sevgilinin saç belâ tuzağı, ben ise o tuzakta tanedir. Hayâlî Bey ise gönül kuşunu avlayanın Rum memleketinin kara gözlü güzel şebbâzı olduğunu söyler:

Mürg-i cânı şöyle benzer itmek isterler şikâr
Ol kara gözler süzildi iki şâhinler gibi (Bâkî G. 499/3)⁴

düşmüş bulursan ondan yeme çünkü bu durumda onu suyun mu yoksa okun mu öldürdüğünü bilemezsin.” (Buhârî, Zebâih ve Sayd, 8; Tirmizî, Sayd, 5.). Sa’d İbnu Ebi Vakkas’a eğitilmiş bir köpeğin avı öldürecek olursa, yenilip yenilmeyeceği sorulmuştu. O da. “Ye!” dedi, ondan sadece bir parça da kalmış olsa.” (Muvattâ, Sayd, 7.).

⁴ Makalemiz boyunca verilen tanık beyitlerden sonra parantez içinde önce şairin adı, daha sonra nazım şeklinin kısaltması, nazım şeklinin divandaki sırası ve beyit numarası verilmiştir. Kaside K., gazel ise G. şeklinde kısaltılmıştır.

Murg-ı dil sayyâd-ı çeşmine nice sayd olmasun
Halka-i zülfi belâ dâmi vü hâli dânedür (Emrî G. 105/2)

Kebk-veş reftâr ilen gönlüm kuşun sayd eyleyen
Rûm elinin bir kara gözlü güzel şehbâzıdır (Hayâlî G. 83/2)

Dil ü cân murgını yohsa şikâr itmek mi istersin
Dikersin gözlerün ey şâh-bâz-ı evc-i istignâ (Azmi-zâde Hâletî G. 21/3)

Avcılık geleneğinde kuş avlamak için ip veya kıl, halkalar şeklinde düğümlenir ve tuzak kurulur. Tuzak olarak kurulan düğümlerin ortasına da yem, hububat tanesi yani dâne konulur. Bu noktadan sevgilinin kıvrım kıvrım saçları tuzaklardaki ip veya kıla benzetilmiştir. Konulan tane ise şekil benzerliğinden sevgilinin yüzündeki ben olur. Aşağıdaki beyitlerde sayyâd sevgilinin âşığının can ve gönlünü avlarken tuzak olarak görülen saç, av aleti durumundadır. Tuzak ise misk kokulu bendir:

Kâkül degil ol kâfir şeh-bâz-ı hümâ-peymâ
Gönlüm gibi ankâyı sayd eyledi bî-pervâ (Esrâr Dede G. 9/1)

Dil giriftâr-ı ser-i zülfün olup
Sayd-ı ser-pençe-i şeh-bâz oldı (Bâkî G. 493/4)

Uzanmış zülfi kaddi üzre sayd-ı cân-ı zâr eyler
Nihâl-i verde çıkmış mâr san bülbül şikâr eyler (Emrî G. 172/1)

O hâl-i ‘anberîni seyr idenler çîn-i zülfünde
Şikâr için dil-i ‘uşşâkı dâm u dânedür dirler (Vahyî G. 57/4)

Degme bir ağ ile olmaya gönül mürgi şikâr
Anı sayda kara zülfün gibi bir dâm olmaz (Şeyhülislam Yahyâ G. 134/2)

İşveli, şen, boylu boslu, güzellik şâhı sevgili “azm-i şikâr” edip gönül kuşunu, gam dağının ceylanını avlarken kaşları yay, kirpikleri ok, saçları kement ve gamzesi avcı olur:

İtdi şikâr gönlümi bir şûh-ı şeh-levend
Müjgânı tîr ü kaş kemân turrası kemend (Bâkî G. 34/1)

Kûh-ı gam âhûsını dilde şikâr itmek için
Kaşların kavs eyleyüp kirpüklerin tîr eylemiş (Emrî G. 243/2)

Eylesün ‘azm-i şikâr ol şâh-ı hüsn eglennesün
Muntazırdur nâvek-i müjgânına nahcîrler (Azmi-zâde Hâletî G. 178/2)

Kaşunla kirpigün göster şikâr eyle gönül murgın
Turursın yohsa yanında senün tîr ü kemân yok mı
(Azmi-zâde Hâletî G. 867/2)

Kaşın kemânı remz ile sayyâd-ı gamzene
Efsûnlar öğretir ki dil ü cân şikâr ede (Ahmed Paşa G. 280/10)

Şeyhülislam İshak avcılık üzerine kurguladığı beytinde âşığın rolü değişir. Genellikle sevgilinin karşısında av olan âşık bu tasavvurda avcı olur. Sayyâd olan âşığın her zaman avlamak istediği vuslat keklîğidir. Ancak bu av için bir şart vardır. O şart ise güzellik şahbâzının âşığa râm olmasıdır:

Hemîşe kebk-i visâli şikâr iderdim eger
O şâhbâz-ı melâhat olaydı râm bana (Şeyhülislam İshak G. 2/2)

Özellikle kasidelerde memduhun avcılık yönü övülür. Gerçek veya mecazî olan bu övgülerde memduh güç ve iktidarı yönünden aslan, kaplan, doğan, kartal gibi yırtıcı ve güçlü hayvanlara benzetilir. Bu benzetmede av ise düşman ve cihandır. Bâkî, Sultan Mehmet için yazdığı kudûmiyyesinde sultanı kaplana benzetir. Kaplan gibi avlanan sultan, düşmanın gönlünü yaralamıştır. Revânî, Ca'fer Bey methiyyesinde âlemi bir sayd-gâh olarak görür, memduh ise beyaz bir doğan kuşudur. Bu “bâz-ı seffid” âlem sayd-gâhını kanatları altına alarak cihan keklîğini avlamıştır:

‘Adûyı dil-figâr itdi pelengâsâ şikâr itdi
Muhassal âşikâr itdi neberd-i Şîr-i Yezdânı (Bâkî K. 14/12)

Saydgâh-ı ‘âlemi alup kanadı altına
Bu cihân kebkini ol bâz-ı seffid itdi şikâr (Revânî K. 8/6)

Kasidelerde bir bölüm olarak diğer nazım şekillerinde beyit/beyitler düzeyinde gördüğümüz fahriyyelerde de av ve avcılık istiâresi kullanılmıştır. Bu tür istiârelerde şairler kendilerini genellikle “*mana avcısı şahbâz*” olarak görürler. Aşağıdaki beyitte görüldüğü gibi Şeyh Gâlib kendini mana ankâsına benzetir. Şair öyle bir mana ankâsıdır ki düşünce şahı, şairlik yaradılışını av için “hümâ-yı şahbâz” eyler:

Öyle bir ankâ-yı manâyım ki sayda tab’ımı
Şâh-ı endîşem hümâ-yı şâhbâz eyler bana (Şeyh Gâlib G. 5/2)

Revânî şiiirlerinin mana dolu olduğunu ifade etmek için şiiirlerinin hattının mana keklîğine birer tuzak olduğunu söyler. Beyitte “dâne” üzerinde kelime oyunu yapılmıştır. Fahriyye bağlamında Revânî, mana dolu şiiirleriyle söz fezasında *bir tanedir*. Tuzak bağlamında düşünürsek Revânî, mana kuşunu avlamak için kurulan tuzakta *bir danedir*:

Hatt-ı şî’rün kebk-i ma’nî saydına çün dâmdur
Söz fezasında Revânî sen bugün bir dânesin (Revânî G. 301/6)

Nef'î de fahriyelerinde av istiâresini etkili biçimde kullanmıştır. Hayal şahbâzı, av için kanatlarını açtığı zaman avladığı ya ankâsı ya da hümâ olur. Şair öyle bir hayal avcısıdır ki hayal doğanı avlanmak için uçtuğunda göğün kartal takımıyıldızını çengeline almaya utanır. Yani hayal doğanı öyle güçlü ve maharetlidir ki avlanamayacak bir kuş olan “nesr-i feleği” bırakın avlamayı tenezzül edip çengeline bile almaz. Şair bir başka beytinde de “şairlik yaradılışımın doğan kuşu eğer mucize gibi söz söyleme kanadını açsa, binlerce Sâ'ib, 'Urfî ve Hassân'ı avlar” diyerek fahriyyesini av kurgusu ile dile getir.

Bâl açsa şikâr etmege şahbâz-ı hayâlim
Sayd ettiği elbette yâ ankâ yâ hümâdır (Nef'î G. 33/48)

Âr eder almağa çengâline nesr-i feleği
Sayd için eylese şehbâz-ı hayâlim pervâz (Nef'î G. 57/8)

Nice sayyâd-ı sühen var ise devrimde nola
Bir midir hîç şikâr almada bâz şahbâz (Nef'î G. 57/9)

Eger şeh-bâz-ı tab'um 'âleme açsa per-i 'câz
Hezâran Sâ'ib ü 'Urfî vü Hassânı şikâr eyler (Vahyî K. 6/12)

Hayâlî Bey bir fahriyye beytinde kendisini kudsi kuşları avlayan bir söz şehbâzı olarak görür. Söz şehbâzının kanatları ise kanaat ve tecerrüttür:

Suhan şehbâzıyın murgân-ı kudsîler şikârımdır
Kana'atle tecerrüdden Hayâlî perr-i bâlim var (Hayâlî G. 141/5)

Klasik Türk edebiyatının önemli türlerinden biri de nasihatnamelerdir. Şairler dünyevî ve uhrevî nasihatlerini doğrudan ve dolaylı yollarla okuyucuya aktarmışlardır. Mecazî ve sembolik anlatımda av ve avcılık, nasihatler için kullanılır. Bu beyitlerde dünyanın geçiciliği, dünya nimetlerine aldanmama, feleğin bir tuzak oluşu, ecel, ahiret gibi konularda salıklar verilir. Usûlî, dünyayı uğursuz bir baykuşa benzetir ve bu dünyanın tuzağına tutulmamayı tavsiye eder. Bu dünya yuvası nice şahinleri avlamıştır. Keçeci-zâde İzzet Molla'ya göre gönül bir kuştur. Fenâ yolunda bu kuşun kanatları döküldükçe tuzak yeri olan dünyaya boşa geldiğini bilir. Felek bir bela tuzağıdır ki gönül kuşunun bu tuzağına tutulmamasının çaresini, şair de bilmez. Fuzûlî, dünyayı yokluk sahrasına, kendisini tuzağına düşmüş ava benzetirken Nâbî, emel su kuşunun tuzak çukuruna düştüğünü, kaza şahininin pençesinde av olduğunu söyler:

Dâmına tutulma dünyânın ki bûm-ı şûmdur
Nice şahinler şikâr etmiş göçer bu lâne (Usûlî G. 93/8)

Bildik reh-i fenâda döküldükçe perr ü bâl
Murg-ı dilin bu dâmgehe boşu geldigin
(Keçeci-zâde İzzet Molla G. 425/3)

Halâs-ı murg-ı dile çâre var mıdır turalım
Felek dedikleri dâm-ı belâ imiş bildik
(Keçeci-zâde İzzet Molla G. 314/3)

Dâme düşmüş bir şikârim ki adem sahrâsına
Menzilimden her taraf açmış ecel bin pencere (Fuzûlî G. 255/2)

Murg-âb-ı emel düşmüş iken hufre-i dâme
Ser-pençe-i şâhîn-i kazâ eyledi nahcîr (Nâbî G. 147/10)

Av ve avcılık istiâresinin kullanıldığı bir düşünce alanı da dua beyitleridir. Bu benzetme dünyasında genellikle saltanat bir avlağa veya şahbâza, düşmanlar ava, memduh da avcıya benzetilir. Filibeli Vecdî, Nişânî Paşa methiyyesinin dua bölümünde paşayı kerem sazlığının aslanı olarak görür. Şairin duası şöyledir: “Şeref ve izzet tabiatın/alışkanlığın içre devlet ceylanı senin avın olsun:

Pîşe-i ‘izz u şeref içre gâzâl-ı devlet
Ola saydun senün ey şîr-i neyistân-ı kerem (Filibeli Vecdî K. 11b/5)

Klasik Türk şiirinde “av istiâresi” ile ilgili Şeyhülislam Es’ad’ın dikkat çeken bir gazeline değinmek gerekmektedir. Konumuz bağlamında bu gazeli divandaki diğer gazellerden ayıran özelliği tüm beyitlerin av ve avcılığa dair hususlarla kurgulanmasıdır. Klasik Türk şiiri gazel geleneğinde çoğunlukla beyit bütünlüğünü görürüz. Yani mana bir beyitte başlar ve biter. Ancak bunun aksi gazeller de bulunmaktadır. Aşağıda da görüldüğü gibi tüm beyitleri av istiâresi üzerine kurulu “emel” redifli bu gazelde şair, soyut bir unsur olan emeli, *bıldırcına benzeyen bir kuşa, geniş ve huzurlu bir yere, şahine, keklîğe, ankâya, sahraya* benzeterek somutlaştırır. Şair, bu benzetmeleri yaparken de *tabiat ve ikbal şahini, nahcîr, gurbet kargası, avcının kolunu süsleyen şahbâz, hüimâ, gönül avlayan şahin ve sayd-gâh vb.* ile hayalini zenginleştirir, avcılığa dair birçok hususu teşbih dünyasında dile getirir:

Alsa şâhîn-i tabî‘at n’ola selvâ-yı emel
Sayd-gâhım oldı şimden gerü pehnâ-yı emel

Zîver-i dest eyledim şeh-bâz-ı ikbâli n’ola
Olsa nahcîrim pey-â-pey kebk-i zîbâ-yı emel

Oldı perrân dest-gâhımdan gurâb-ı igtirâb
Başladı pervâza zîrâ bâz-ı heylâ-yı emel

Sıfır dest-âmûz-ı ikbâlîm uçurmak istemez
Pençe zîbidir hümâ-yı lâna vâlâ-yı emel
Bâşe-i sayyâd-ı dil dahi degil hurde-şikâr
Perr ü bâl açdırmadan sayd eyler ‘ankâ-yı emel
Okuya gelmezken Es’ad şimdi pervâza gelüp
Sayd-gâhı oldı anın kûh u sahrâ-yı emel
(Şeyhülislam Es’ad G. 136/1-6)

Ahmed Paşa “Kasîde Li-Ecli Sultân Bâyezid” başlıklı kasidesinin ilk 13 beytinde âşık, sevgili ve ağıâr ile ilgili hayal ve mazmunları av istiâresi ile anlatır. “Dedi-dedim”li (mürâca’a) beyitlerin de olduğu kasidede şair; güzellik unsurlarıyla sevgiliyi, sevgili karşısında âşığı, sevgili ile âşık arasındaki rakibi av ve avcılık ilgili benzetmeler üzerine kurduğu beyitlerle anlatır. Şeyhülislam Es’ad’ın gazelinde olduğu gibi bu kasidenin de bir bölümünde bir konunun av istiâresi ile anlatılması yani bir bütünlüğün olması çalışmamız açısından önemlidir:

Her gamze bir hadeng ile bin cân eder şikâr
Çıksa şikâr-gâhına ol türk-i gamze-gâr

Deprettigince her yana Şebdiz-i zülfünü
Dolar abir ü müşg ile sahrâ vü kûh-sar

Bir meh-rikâb bagladı Gül-gûn-ı hüsnüne
Cân saydın asмага iki fitrâk-i müşg-bâr

Çözdü saçı kemendini dil eyledi esîr
Kurdu kaşı kemânını cân eyledi şikâr

Meydân içinde gamzesi attığı okların
Birin yere düşürmedi zî şûh-ı fitne-gâr

Cânın hezâr nâle ile âşıkın gibi
Etti nisâr tîrine nahcirin ey nigâr

Nahcir ol oku bagrına n’için basar deyu
Kan etti reşkden cigerin âhû-yı Tâtâr

Dil gördü ok atarken öper parmagını tîr
Düştü ol okun üstüne cân eyledi nisâr

Sayyâd-vâr ol âhû-yı miskin-kemende din
Oş oşla itlerine nice verir intizâr

Âhû komadı kırdı ki kurbân ede felek
Hüsnün sabâh-ı ıydine bî-hadd ü bî-şümâr

Uşşâk bulsa dirile yerdî şikârını
Avlarken itlerin görüp ettiğiyçin firâr

Derler ki itlerine şikâr olmaga perîş
Saydında oldu sûret-i âhûda âşikâr

N'için rakîbe hidmet edersin dedi dedim
Âhû seg ile avlanır ey serv-i gül-'izâr
(Ahmed Paşa K. 33/1-13)

Gelibolulu Mustafa Âlî “Kasîde-i Şikâriyye Der-sıfat-ı Subh ve Der-medh-i Sultân Selîm” başlıklı kasidesinin girişinde güneşin doğmasını av ve avcılık etrafında gelişen hayallerle anlatır ve sonra Sultan Selim övgüsüne geçer. Bu kaside, şairlerin tercihinine göre farklı konuların av ve avcılık istiâresi ile anlatılmasını örneklendirmektedir (Aksoyak, 2018: 136).

2. Klasik Türk Şiirinde Şikâriyyeler/Saydiyyeler

Klasik Türk şiirinde edebî bir terim olarak şikâriyye/saydiyye, padişah veya devlet büyüklerinin belli bir düzen altında yapılan sürgün avı merasimini tasvir eden, memduhu hem av ve avcılık ile ilgili hayallerle hem de geleneksel şekilde metheden manzumelerdir. Divan ve mecmua taraması sonucu tespit edebildiğimiz kadarıyla av ve avcılıkla ilgili XV. yüzyılda 1, XVI. yüzyılda 3 ve XVII. yüzyılda 7 olmak üzere toplam 11 kaside bulunmaktadır⁵. Bu çalışmada “Edebî Bir Tür Olarak Saydiyye/Şikâriyye”

⁵ Biz çalışmamızı, makale sınırlarını gözeterek sadece divanlarla sınırlı tuttuk. Tespit edebildiğimiz 11 kaside dışında mesnevilerde de şikâriyye başlığında okuyabileceğimiz veya av sahnelerinin tasviri edildiği bölümler veya beyitler bulunmaktadır. Başlıklı veya başlıksız bu bölümlerde mesnevi kahramanları avcılık yönleriyle övülür, kahramanların üstün özellikleri okuyucuya aktarılır, av sahneleri ve tabiat tasvir edilir. Örneğin Celîlî'nin Husrev ü Şîrîn (Kazan Nas, 2019), Lâmi'î'nin Vâmık u Azrâ (Ayan, 1998), Behîştî'nin İskender-nâme (Ayçiçeği, 2018), Ahmed-i Rıdvân'ın Hüsvrev ü Şîrîn (Tavukçu, 2019) mesnevilerinde av ve avcılık ile ilgili bölüm veya beyitleri bulunmaktadır. Aşağıda Şeyh Gâlib'in Hüsn ü Aşk adlı mesnevisinde yer alan başlıklı şikâriyye bölümü verilmiştir:

Sıfat-ı Şikâr-ı İşân

Azm eyleseler şikâra bunlar
Gitmez gelecek diyâra bunlar

Tihûları sûsmâr olur hep
Dürrâcları perende akrep

Şehbâzları nigâh-ı hasret
Dutdukları cuğd u bûmı dehşet

adlı makalede (Türkoğlu, 2011) ele alınan 5 kasideye ek olarak 6 yeni kaside daha tespit edilip toplam 11 kaside incelenmiştir. Ayrıca şairini tespit edemediğimiz 2 şikâriyyenin ve Ganî-zâde Nâdirî'nin yayımlanmış divanında yer almayan kaside-i beccesinin daha önce yayımlanmamış metni alanın istifadesine sunulurak bu konuda yapılacak daha kapsamlı çalışmalara katkı sağlanacaktır. Aşağıda 11 kaside kronolojik olarak tanıtılmıştır:

1. Tâcî-zâde Cafer Çelebi: XV. yüzyıl şairlerinden Tâcî-zâde Cafer Çelebi, II. Beyazıt'a sunduğu 57 beyitlik kasidesinde padişahın kış mevsiminde çıktığı av merasimini konu alır ve padişahı metheder (Erünsal, 1983: 72). Aşağıda kasidenin matla ve makta beyitleri verilmiştir:

Çünkü hengâm-ı şitâda pâdişâh-ı kâmkâr
Cânver kanından itdi kûh u deşti lâle-zâr
(Tâcî-zâde Cafer Çelebi K. 12/1)

Nice kim dine kasâid eydile şi'r ü gazel
Zâtunı memdûh-ı 'âlem eylesün perverdigâr
(Tâcî-zâde Cafer Çelebi K. 12/57)

2. Bâlî: XVI. yüzyıl şairlerinden Bâlî Divanı'nda yer alan 23 beyitlik 17. kaside, Sultan Murat Han'a sunulan bir saydiyyedir (Sinan, 2004: 142). Aşağıda kasidenin matla ve makta beyitleri verilmiştir:

Kebg-i sîmîn-bâl-mâhı idicek hâver şikâr
Oldı tâb-ı mihre necm-i murg-ı zerrîn-per şikâr (Bâlî K. 17/1)
Saydgâh-ı saltanatda iy şeh-i gerdûn-serîr
Ola şehbâz-ı hümâyûna hümâ ekser şikâr (Bâlî K. 17/23)

Pertâb ile halkalansa ejder
Hoş geldi sâf-ı küleng derler

Âhûları düd-ı âh-ı ser-keş
Endâmı siyâh şâhı âteş

Sayyâdları şikâra urgun
Tavşan o gürûha telli kurşun

İster okı gitmeye yabâna
Kendi çekinir zih-i kemâna

Urdukları ef'î-i münakkaş
Ok yılını tîr ü rûy tîr-keş (Doğan, 2019: 20-21)

3. Figânî: XVI. yüzyıl şairlerinden Figânî Divançesi'ndeki 25 beyitlik ilk kaside Sultan Süleyman'a sunulmuş bir şikâriyyedir (Çaylı Cankurt, 2015: 13). Aşağıda kasidenin matla ve makta beyitleri verilmiştir:

'Azm-i şikâr idince şeh-i Kahramân-ı ceng
Ser-geşte oldı havf ile bu nîl-gûn neheng (Figânî K. 1/1)

Hûrşîd mâkiyânî ola bezmüne kebâb
Mutrib o bezme zöhre-i zehrâ-yı şûh u şeng (Figânî K. 1/25)

4. Taşlıcalı Yahya Bey: Yahya Bey Divanı'ndaki Sultan Süleyman'a sunulmuş 44 beyitlik 10. kaside, ilk beyitleri saydiyye olan bir methiyyedir (Çavuşoğlu, 1977: 51). Aşağıda kasidenin matla ve makta beyitleri verilmiştir:

'Azm eylese şikâra n'ola şâh-ı kâmkâr
Şehbâz olan hemîşe olur mâyil-i şikâr
(Taşlıcalı Yahya Bey K. 10/1)

Bâz-ı nücûm-sayd gibi her seher şehâ
Bu merg-zâr-ı dehri kamu idesin şikâr
(Taşlıcalı Yahya Bey K. 10/44)

5. Ganî-zâde Nâdirî: XVII. yüzyıl şairlerinden Ganî-zâde Nâdirî Divanı'nda 41 beyitlik 8. kaside, 67 beyitlik 10. kaside ve 41 beyitlik 11. kaside olmak üzere 3 saydiyye bulunmaktadır. (Külekçi, 1985: 125, 130, 134). Şaire ait dördüncü şikâriyye ise tamamına yakını Sultan I. Ahmet methiyyelerinden oluşan, Fransa Milli Kütüphanesi Türkçe yazmalar bölümü 1035 numarada kayıtlı şiir mecmuasının 59b-60a varaklarında yer alan 5 beyitlik bir kaside-i beccedir. Nâdirî 4 saydiyyeyi de Sultan I. Ahmed'e sunmuştur. Aşağıda kasidelerin matla ve makta beyitleri verilmiştir:

Zehî şikâr-ı hümâyûn-ı husrev-i islâm
Ki gûş idüp anı görende reşk ider Behrâm (Ganî-zâde Nâdirî K. 8/1)

Kazâ-zahîr u kader-dest-gîr u Hak-nâsır
Sîtâre-yâr u felek-sâz-kâr u dehr-bekâm (Ganî-zâde Nâdirî K. 8/41)

Fasl-ı şitâ ki berfi sehâb eyleyüp nisâr
Mânend-i dest-i şâh-ı cihân oldı nukre-bâr (Ganî-zâde Nâdirî K. 10/1)

Her dem semîr-i zâbita-i mülk hem-nişîn
Hem-vâre şâhid-i şeref-i baht der-kenâr (Ganî-zâde Nâdirî K. 10/67)

Çıkup sultân-ı 'âlem zâhiren kasd-ı şikâr itdi
Hakîkatde 'adûyî şevketinden hâk-sâr itdi (Ganî-zâde Nâdirî K. 11/1)

Serîr-i pâdişâhide Süleymân-ı zemân ile
Ki bâd-ı ‘adl ile gerd-i fesâdı târ u mâr itdi (Ganî-zâde Nâdirî K. 11/41)

Süleymân-veş sabâ-yı rahş ile ‘azm-i şikâr itdün
Cihânun vahş u tayrın darb ile fermân-güzâr itdün
(Ganî-zâde Nâdirî)

Şikâr ihsân idince Nâdirînün sayd idüp kalbin
Kerem kıldun nevâl-i himmetünden hissedâr irdün
(Ganî-zâde Nâdirî)

6. Mezâkî: XVII. Yüzyıl şairlerinden Mezâkî Divanı’ndaki 112 beyitlik Sultan Mehmed methiyesinin ilk 12 beyti saydıyyedir (Mermer, 1991: 185). Aşağıda kasidenin matla ve makta beyitleri verilmiştir:

O kim turmaz ümîd-i gazv ile geşt ü güzâr eyler
Felekte ‘âkibet sî-murg-ı fethi ol şikâr eyler (Mezâkî K. 8/1)

Şikâr-endâz-ı her maksûd ola şeh-bâz-ı devlet
Du’âsın böyle hep pîr ücivân leyl ü nehâr eyler (Mezâkî K. 8/112)

7. Şairi Tespit Edilemeyen Kasideler: Mahlassız olan 2 şikâriyye de Fransa Milli Kütüphanesi Türkçe yazmalar bölümü 1035 numarada kayıtlı şiir mecmuasının 10a-14b varaklarında yer alan almaktadır. 29 ve 33 beyitlik kasideler de Sultan I. Ahmed’in bir bahar mevsiminde Edirne’yi teşrif ederek katıldığı av merasimini tasvir eder. Şairini tespit edemediğimiz kasidelerin “Şikâr-ı Evvel Pâdişâh-ı ‘Âlem-penâh” ve “Şikâr-ı Sâni Pâdişâh-ı ‘Âlem-penâh” başlıklarından hem şikâriyye türünde hem de aynı şaire ait olduğunu anlıyoruz. Nesîb/teşbib bölümleri bahariyye olan kasidelerin matla ve makta beyitleri verilmiştir:

Geldi irişdi yine peyk-i seher bâd-ı sabâ
İtdi etrâf-ı çemen-zârı tolu misk-i hıtâ (Lâ-edrî K. 1/1)

Tütesin çarha ura iz şafakından zencîr
Şîr ü kaplan ile biri getüre bâd-ı hevâ (Lâ-edrî K. 1/29)

Merhabâ iy dem-i hoş-bûy-ı seher bâd-ı sabâ
Ki sen oldun bu cihân içre bugün çehre-güşâ (Lâ-edrî K. 2/1)

Güni günden yeg olup devleti olsun dâyim
Cümle ‘âlem gele maksûdını kapundan ala (Lâ-edrî K. 2/33)

2.1. Şekil Özellikleri

Bir şiirin şekli özelliklerinden biri olan başlık, türlerin doğmasında ve gelenek haline gelmesinde önemli rol oynar. Şikâriyye türü açısından bakacak olursak 11 kasidenin 2'si başlıksızdır. Başlıklı olan 9 kasidenin 3'ünde "şikâr" 1'inde ise "saydiyye" kelimesi kullanılmıştır. Farklı şairler tarafından "şikâr ve sayd" kelimelerinin başlıkta kullanılması, bu şiirleri bir tür olarak değerlendirebileceğimizi göstermektedir. Aşağıda tabloda görüldüğü gibi başlıklarda hem nazım şekline hem de muhtevaya göndermeler yapılmıştır. Tüm başlıklarda kasidenin kime sunulduğu "padişah" veya özel isim olarak ifade edilmiştir. Kasidelerin kime sunulduğu belirtilirken aynı zamanda memduhu övücü nitelikler de kullanılabilir. Saydiyye başlıklarının 6'sında ise nazım şekli olarak "kaside" kelimesi kullanılmıştır. Divan şiirinde methiyye kasidelerinde gördüğümüz iki kelime yani "medh ve menkabet" şikâriyye başlıklarında da karşımıza çıkar. Klasik Türk şiirinde kaside isimlendirmelerinden biri de revî harfine göre olur. Ganî-zâde Nâdirî de bir kasidesi "mîm" harfi ile bittiği için "kasîde-i mîmiyye..." şeklinde başlık koymuştur.

Tâcî-zâde Cafer Çelebi'nin saydiyyesi 57 beyitten oluşmaktadır. Kasidenin 1-10. beyitleri şikâriyyedir. 10. beyitten sonra şair, II. Beyazıt methiyyesine başlar. Methiyye kısmının 11-18. beyitleri ise kudûmiyyedir. Şair 46. beyitle fahriyyeye başlar ve fahriyye 51. beyte kadar devam eder. Kasidenin 52-57. beyitleri ise dua bölümüdür.

Bâlî'nin şikâriyyesi 23 beyitten oluşmaktadır. Kasidenin 1-19. beyitleri saydiyye, 21. ve 22. beyitleri fahriyye, son beyit ise dua beytidir.

Figânî'nin şikâriyyesi 25 beyittir. 1-20. beyitleri saydiyye ve methiyye, 21. ve 22. beyitleri ise fahriyye olan kasidenin son üç beyti dua bölümüdür.

Taşlıcalı Yahya Bey'in şikâriyyesi 44 beyitten oluşmaktadır. Kasidenin 1-14. beyitleri saydiyye, 15-40. beyitleri methiyye ve son dört beyit ise dua bölümüdür.

Ganî-zâde Nâdirî'nin ilk kasidesi 41 beyittir. Bu kasidenin 1-36. beyitleri saydiyye, son 5 beyti ise dua bölümüdür. Şairin ikinci kasidesi 67 beyitlidir. Bu kasidenin 1-11. beyitleri şitâiyyedir. Şair 12. beyitle şikâriyyeye başlar ve dönemin padişahı Sultan I. Ahmet'i metheder. Kasidenin 62-67. beyitleri ise dua bölümüdür. Şairin üçüncü kasidesi ise 41 beyitlidir. Kasidenin 1-35. beyitleri saydiyye ve kudûmiyye, son 4 beyit ise duadır. Şairin dördüncü şikâriyyesi ise 5 beyitlik bir kaside-i beccedir.

Şikâriyyeler içerisinde en uzununu Mezâkî'nin 112 beyitlik kasidesidir. Kasidenin 1-15. beyitleri şikâriyye, 16-84. beyitleri methiyyedir. Şunu

da belirtmek gerekir ki kasidenin methiye bölümünde esbiyye ve otağ methiyesi de bulunmaktadır. 85-91. beyitleri tegazzül bölümü olan kasidenin 98-109. beyitleri fahriyyedir. Şair 3 beyitlik dua ile kasideyi bitirir.

Şairini tespit edemediğimiz saydiyyelerin ilki 29 beyittir. Kasidenin 1-7. beyitleri bahariyye, 8-27. beyitleri şikâriyye ve son beyitler ise duadır. Şairini tespit edemediğimiz ikinci kaside ise 33 beyittir. Kasidenin ilk 5 beyit bahariyye, 6-30. beyitleri şikâriyye, son üç beyit ise duadır.

Yukarıda da görüldüğü gibi tespit edebildiğimiz şikâriyyelerin en kısası 23, en uzununu ise 112 beyittir. Şairin tercihi ve kasidenin hacmine göre bölümler de değişmektedir. Klasik Türk şiiri geleneğinde gördüğümüz kaside bölümlerini yani nesib/teşbib, girizgâh, methiye, tegazzül, fahriyye ve dua bölümlerini sadece Mezâkî'nin kasidesinde görürüz. Aşağıda 10 şikâriyyenin şairleri, başlıkları ve beyit sayıları (B.S.) tablo hâlinde verilmiştir:

Tablo 1. Şikâriyyelerin Başlıkları ve Beyit Sayıları

Sıra	Şair	Başlık	B. S.
1	Tâcî-zâde Cafer Çelebi	-	57
2	Bâlf	Kasîde Berây-ı Şikâr-ı Hazret-i Pâdişâh	23
3	Figânî	Kasîde Der Medh-i Pâdişâh-ı Zillu'llâh Hazret-i Sultân Süleymân (Tâbe Serâhu)	25
4	Taşlıcalı Yahya Bey	-	44
5	Ganî-zâde Nâdirî	Kasîde-i Mîmiyye Berây-ı Sultân Ahmed Hân	41
6	Ganî-zâde Nâdirî	Kasîde-i Saydiyye Berây-ı Sultân Ahmed Hân	67
7	Ganî-zâde Nâdirî	Kasîde Berây-ı Sultân Ahmed Hân	41
8	Ganî-zâde Nâdirî	Kasîde-i Ganî-zâde Efendi Berây-ı Sultan Ahmed Hân	5
9	Mezâkî	Der-menkabet-i Sultân Mehmed Hân İbn-i İbrâhîm Hân	112
10	Lâ-edrî	Şikâr-ı Evvel Pâdişâh-ı 'Âlem-penâh	29
11	Lâ-edrî	Şikâr-ı Sâni Pâdişâh-ı 'Âlem-penâh	33

Tâcî-zâde Cafer Çelebi'nin saydiyyesi remel bahrinin "fâ' ilâtün/fâ' ilâtün/fâ' ilâtün/fâ' ilün" kalıbı ile yazılmıştır. Redifi olmayan kaside "-âr" kafiye-i mürdefeye sahiptir. Kafiye-i mürdefe revî harfinden önce uzun ünlülerden (elif, vav ve ye) birinin bulunduğu kafiye türüdür:

Çünkü hengâm-ı şitâda pâdişâh-ı **kâmkâr**
Cânver kanından itdi kûh u deşti **lâle-zâr**

Bâlf'nin şikâriyyesi remel bahrinin
“fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün” kalıbı ile yazılmıştır. Bâlf'nin kasidesinin redifi “şikâr”, kafiyesi ise “-er” kafiye-i mücerreddir. Kafiye-i mücerred yalnızca revî harfiyle yapılan kafiyeeye denir:

Kebg-i sîmîn-bâl-mâhı idicek **hâver şikâr**
Oldı tâb-ı mihre necm-i murg-ı zerrîn-**per şikâr**

Figânî'nin şikâriyyesi hezec bahrinin
“mef'ûlü/fâ'ilâtü/mefâ'îlü/fâ'ilün” kalıbı ile yazılmıştır. Redifi olmayan kaside “-eng” kafiye-i mukayyede sahiptir. Kafiye-i mukayyede reviden önce harekesiz ünsüzün bulunduğu kafiye türüdür:

'Azm-i şikâr idince şeh-i Kahramân-ı **ceng**
Ser-geşte oldı havf ile bu nîl-gûn **neheng**

Taşlıcalı Yahya Bey'in şikâriyyesi hezec bahrinin
“mef'ûlü/fâ'ilâtü/mefâ'îlü/fâ'ilün” kalıbı ile yazılmıştır. Redifi olmayan kaside “-âr” kafiye-i mürdefeye sahiptir:

'Azm eylese şikâra n'ola şâh-ı **kâmkâr**
Şehbâz olan hemîşe olur mâyil-i **şikâr**

Ganî-zâde Nâdirî'nin ilk kasidesi müctes bahrinin “mefâ'ilün/fe'ilâtün/ mefâ'ilün/ fe'ilün” kalıbı, ikinci kasidesi muzâri' bahrinin “mef'ûlü/fâ'ilâtü/mefâ'îlü/fâ'ilün” kalıbı ve üçüncü kasidesi hezec bahrinin “mefâ'ilün/mefâ'ilün/mefâ'ilün/mefâ'ilün” kalıbı ile yazılmıştır. Şairin ilk iki kasidesi “-âm ve -âr” kafiye-i mürdefeye sahiptir. Üçüncü kasidenin redifi “itdi”, kafiyesi ise “-âr” mürdef kafiyeedir. Son kaside ise “hezec bahrinin “mefâ'ilün/mefâ'ilün/mefâ'ilün/mefâ'ilün” kalıbı ile yazılmış 5 beyitlik bir kaside-i beccedir. “itdün” redifi ile yazılan kaside “-âr” mürdef kafiyeeye sahiptir:

Zehî şikâr-ı hümâyûn-ı husrev-i **islâm**
Ki gûş idüp anı görende reşk ider **Behrâm**

Fasl-ı şitâ ki berfi sahâb eyleyüp **nisâr**
Mânend-i dest-i şâh-ı cihân oldı **nukre-bâr**

Çıkup sultân-ı 'âlem zâhiren kasd-ı **şikâr itdi**
Hakîkatde 'adûyî şevketinden **hâk-sâr itdi**

Süleymân-veş sabâ-yı rahş ile 'azm-i **şikâr itdün**
Cihânun vahş u tayrın darb ile **fermân-güzâr itdün**

Mezâkî'nin kasidesi hezec bahrinin “mefâ'ilün/mefâ'ilün/mefâ'ilün/mefâ'ilün” kalıbı ile yazılmıştır. Kaside “eyler” rediflidir ve “-âr” kafiye-i mürdefeye sahiptir:

O kim turmaz ümîd-i gazv ile geşt ü güzâr eyler
Felekde 'âkibet sî-murg-ı fethi ol sikâr eyler

Şairini tespit edemediğimiz saydiyyelerin ikisi de remel bahrinin “fe'ilâtün/fe'ilâtün/fe'ilâtün/fe'ilün” kalıbı ile yazılmıştır. Redifleri olmayan kasidelerin ikisi de “-â” kafiye-i mücerrede sahiptir:

Geldi irişdi yine peyk-i seher bâd-ı sabâ
İtdi etrâf-ı çemen-zârı tolu misk-i hutâ

Merhabâ iy dem-i hoş-büy-ı seher bâd-ı sabâ
Ki sen oldun bu cihân içre bugün cehre-güsâ

Yukarıda görüldüğü gibi şikâriyelerde 4 farklı arzu kalıbı kullanılmıştır. En çok kafiye-i mürdefe kullanılan kasidelerin 4'ünde redif bulunmaktadır. Aşağıda 11 şikâriyenin şairleri, aruz kalıpları, kafiye ve redifleri tablo halinde verilmiştir:

Tablo 2. Şikâriyelerin Vezinleri, Kafiye ve Redifleri

Sıra	Şair	Vezin	Kafiye	Redif
1	Tâcizâde Cafer Çelebi	fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün	Kafiye-i mürdefe	-
2	Bâfî	fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün	Kafiye-i mücerred	şikâr
3	Figânî	mef'ûlü/fâ'ilâtü/mefâ'ilü/fâ'ilün	Kafiye-i mukayyed	-
4	Taşlıcalı Yahya Bey	mef'ûlü/fâ'ilâtü/mefâ'ilü/fâ'ilün	Kafiye-i mürdefe	-
5	Ganîzâde Nâdirî	mefâ'ilün/ fe'ilâtün/ mefâ'ilün/ fe'ilün	Kafiye-i mürdefe	-
6	Ganîzâde Nâdirî	mef'ûlü/fâ'ilâtü/mefâ'ilü/fâ'ilün	Kafiye-i mürdefe	-
7	Ganîzâde Nâdirî	mefâ'ilün/mefâ'ilün/mefâ'ilün/mefâ'ilün	Kafiye-i mürdefe	itdi
8	Ganîzâde Nâdirî	mefâ'ilün/mefâ'ilün/mefâ'ilün/mefâ'ilün	Kafiye-i mürdefe	itdün
9	Mezâkî	mefâ'ilün/mefâ'ilün/mefâ'ilün/mefâ'ilün	Kafiye-i mürdefe	eyler
10	Lâ-edrî	fe'ilâtün/fe'ilâtün/fe'ilâtün/fe'ilün	Kafiye-i mücerred	-
11	Lâ-edrî	fe'ilâtün/fe'ilâtün/fe'ilâtün/fe'ilün	Kafiye-i mücerred	-

2.2. Muhteva ve Üslûp Özellikleri

Şikâriyelerin sunulduğu kişilere baktığımızda tamamının dönemin padişahı olduğu görülür. Şikâriyelerde asıl olarak padişahların av ve avcılık yönü tasvir edilip padişahlar övülür. Klasik Türk şiiri kaside sunma geleneği bağlamında baktığımızda şikâriyyeleri, methiyyelerden ayrı değerlendiremeyiz. İncelemeye dâhil ettiğimiz 11 kasideyi okuduğumuzda saydiyyeleri, memduhun avcılık yönünü ele alan, tasvir eden ve onu öven özelliği ile methiyyelerin bir alt kolu olduğunu görürüz.

Tâcî-zâde Cafer Çelebi kasidesini II. Beyazıt'a sunmuştur. II. Beyazıt methiyyesinde saydgâh/şikâristân belli değildir ancak mevsim kıştır. "Hengâm-ı şitâ" da ava çıkan saadetli padişah avcılıkta o kadar maharetlidir ki avladığı hayvanlardan sıçrayan kan, kardan bembeyaz olan etrafı kırmızıya boyamıştır. Bu nedenle av mekânı lale bahçesini andırmaktadır. Padişahın atıp ceylanların bedenine tam isabet eden oklar saf tutmuş gibi görünmektedir. Felekler kadar yüce mertebeli padişahın ceylanı avladığını gören güneş ise ceylana gıpta edip padişahın avı olmak için adını ceylan koymuştur. Padişah o kadar mahir bir avcıdır ki okunun peykani, yaban keçisinin daracık gönlüne isabet etmiş ve gönülde zinet için top şeklinde aynalar asmıştır. Yeryüzü kardan bembeyazdır ancak o büyük avcı II. Beyazıt'ın avladığı hayvanları kanı âlemi kırmızıya boyamıştır. Zaman bu av macerasını şengerf ile yazmıştır. Öyle ki etrafa sıçrayan kan damlaları soğuktan donarak tane tane kırmızı renkli la'l taşı gibi olmuştur. Doğan ve şahinin pençeleri, avlanan hayvanların kanıyla boyanmıştır. Bu ise şafakta hilalın doğmasını andırır. Yani doğan ve şahinin pençeleri şekil olarak hilali, kanla boyanmış kırmızı renkleri ise şafağı andırmaktadır. Padişahın şehbâzının avı gagalaması ise sevgilinin kıvrım kıvrım saçları ile âşığa eziyet etmesi gibidir. Avcılıkta usta padişah gökyüzünde bütün kuşları avlamıştır. Avlayamadığı tek kuş ise gökyüzü yuvasının "nesr-i tâyir"idir. Şair, bu şekildeki tasvirlerinden sonra kasidenin asıl bölümü olan methiyyeye geçer ve padişahı övmeye başlar.

Bâlî "şikâr" redifli kasidesini 20. beyitte açıkça ifade ettiği gibi Sultan Murat Han'a sunar. Şair, av zamanını ve mekânını söylemez. 19. beyitte ifade edildiğine göre sultan, şikâr için sahrayı teşrif etmiş ve böylece sahra şeref bulmuştur. Daha ilk beyitte güneşin doğması av istiâresi ile anlatılır. Doğu, ayın gümüşten kanatlı keklüğünü avlamış; güneşin parlaklığına, yıldızlar altın kanatlı kuş gibi av olmuştur. Kasidede daha sonra ayrıntılı tasvirlerle girilmeden cihanın baştanbaşa padişahın av yeri olduğu ifade edilir ve sultan övülür. Bâlî, şikâriyyenin birçok beytinde aşk, sevgili ve sevgilinin güzellik unsurlarıyla ilgili hayallerini av ve avcılık istiâresiyle anlatır. Sevgili ile ilgili teşbih ve mecazlarla birlikte av ve avcılık ile

ilgili bilgiler de verir. Devletin güzel mevsiminde beyler ava çıktığı gibi şahin bakışlı sevgili gönül kuşunu avlamaktan haz duyar. Doğan kuşunun avını kolayca avlaması gibi sevgilinin gamze oku, gönül kuşunu kolayca avlayıp boğazlar. Avın hay huydan ürktüğü şüphe getirmez bir gerçektir. Aynı şekilde aşk ehlinin figanı da hümâ gibi sevgiliyi avlamak için tuzak olmaz. Sevgili bu figandan ürker kaçır. Şair bir beyitte de kış vaktinde yapılan avı, sevgilinin aşığa soğuk davrandığında vuslat ümidinin doğması ile ilişkilendirir. Bâlî buna benzer şekilde sevgili ve sevgilinin gözleri, kir-pikleri, boyu, güzelliğini av ve avcılık ile ilgili teşbih ve mecazlarla anlatır:

Hazz ider şâhin bakışlum murg-ı dil sayd itmeden
Hüsn-i devlet mevsiminde begleri egler şikâr (Bâlî K. 17/7)

Bir kolay bogazladı murg-ı dili sayd eyleyüp
Tîg-i gamze dâyimâ şeh-bâzveş çalar şikâr (Bâlî K. 17/8)

Kasidenin fahriyye ve dua beyitleri de av ile ilgilidir. Fahriyye beytinde şair kendini mana kuşunu avlayan şehbâz görür. Bâlî, sultandan ihsan beklerken de kendini, gözleri hasta ve bağlı bir doğan kuşuna benzetir. Bu kuş, hasta gözlerine şifa olsun diye, Sultan Murat Han'ın ayağının tozunu sürme olarak avlamak ister. Şairin sultana duası ise şöyledir: “Ey felekler kadar yüce tahtlı sultan! Saltanatın av meydanında padişahlık şahbâzının avı, ekseriyetle hümâ kuşu olsun.”:

Saydgâh-ı saltanatda iy şeh-i gerdün-serîr
Ola şeh-bâz-ı hümâyûna hümâ ekser şikâr (Bâlî K. 17/23)

Figânî, başlıkta da ifade ettiği gibi kasidesini Sultan Süleyman'a sunar. Bu şikâriyyede de av yeri ve av zamanı belli değildir. Cenk meydanının Kahraman'ı Sultan Süleyman, azm-i şikâr edince lacivert renkli timsahlar korkudan şaşkına döner. Feleğin Zal'ı dereye yırtıcı hayvanlara atmak için eline Rüstem'in yayını almıştır. Gökyüzünün ankâsı gibi olan Sultan Süleyman'a gökkuşağı kanat, yeni ay gaga, parlak güneş ise pençedir. Şair, hüsn-i talil sanatı ile göğün dönüşünü sultandan korkuya bağlar. Ankâ iken güvercin gibi dönen sultanı gören lacivert gökyüzü korkudan şaşkına dönmüştür. Haşmetinin ağırlığına Kaf Dağı'nın denk olduğu Sultan Süleyman'ın kılıcının korkusundan timsahın ödü, su gibi olur. Gökte bulutla savaşılan kaplan, sultanın kılıcının şimşegini görünce candan ümidi kesmiştir. Şanlı, uğurlu şahın oku pervaz edince simurg, korkudan Kaf Dağı'na uçmak ister. İşte ava çıkan savaşın İskender'i, becerikli Neriman, savaş meydanının İskender'i, cengin Efrasiyab'ı Sultan Süleyman Han'dır.

Sultan, turna kuşuna ettiği rağbeti Figânî'ye gösterseydi şairlik tabiatı yükseklerde uçan hümâ kuşu gibi olurdu. Şair, son beyitte yani dua

beytinde bir meclis hayal eder. Bu mecliste güneş, tavuk gibi kebab; parlak, güzel yüzlü ve neşeli Zühre çalgıcısıdır:

Hurşîd mâkiyânî ola bezmüne kebâb
Mutrib o bezme Zöhre-i zehrâ-yı şûh u şeng (Figânî K. 1/25)

Taşlıcalı Yahya Bey, saydiyyesini Figânî gibi Sultan Süleyman'a sunmuştur. Kasidede av zamanı ve mekânı belli değildir. Muradına ermiş padişah şikâra azmetmesi gayet doğaldır. Çünkü şahbâzlar her zaman ava meyilli olurlar. Dağ aslanları, aslan hamleli Sultan Süleyman'ı görünce gün gibi titrerler. Dağlar serkeşlik ettiği için sultan, dağları atının ayağı altında inletir. Sultanın yayına "kavs-i felek" dense ne olur, attığı yere düşmez. Rüzgârın önünde bulutun gittiği gibi sultanın atının önünde vahşi hayvanlar kaçırlar. Sultan Süleyman'ın rüzgâr gibi şehbâzi, kuşlar üzerine gidince zemine hazan yaprağı gibi kuş dökülür. Şahinler gökyüzüne av için uçtuğu zaman gökyüzü beneklerle dolu gibi görünür. Cihanın şahı bu şikâr-gâhta avlansın diye çınar gece gündüz el açıp dua eder. Şair, padişahın avlanmasını bu şekilde tasvir ettikten sonra methiyyeye geçer ve son beyitte şu şekilde dua eder:

Bâz-ı nücûm-sayd gibi her seher şehâ
Bu merg-zâr-ı dehri kamu idesin şikâr
(Taşlıcalı Yahya Bey K. 10/44)

Ganî-zâde Nâdirî dört kasideyi de Sultan I. Ahmed'e sunmuştur. Sultan I. Ahmed, av için Edirne'ye gelir ve oraya itibar verir. Sultan av için Edirne'ye geldiğinde mevsim kıştır. Şair mevsimin kış olduğunu "fasl-ı şitâ ve fasl-ı dey" ifadeleri ile belirtir. Şair ilk beyitte karın yağışını, cihan sultanının elinden dökülen külçe halindeki gümüşe benzeter. Yani sultanın eli bulut, ihsan ettiği gümüş ise resk itibariyle kardır. Bu kış mevsiminde o kadar çok kar yağmıştır ki yaldızlı dokuz kat gökyüzü bile bembeyaz olmuştur. Esasında yağın kar değil, kinci felek devesinin hiddete gelip her tarafa saçtığı köpüktür. Ağaçların güçlü dalları karla dolmuş, dağlar ise beyaz bir deve benzemektedir. O kadar aşırı bir soğuk vardır ki buz, yakıcı ateş kor, dolu bulutları ise kıvılcımlar saçan bir dumandır. Aşırı soğuğa tutulan şairin gözyaşları buz bağlamış, böylece şair, dört göze sahip olmuştur. İnsanların ağız suları bile buz bağlamış, sevgilinin hoş dudağı da buzlu bir laleye dönmüştür. İşte böylesine soğuk ve karlı bir günde cihanın şahı, muzaffer padişah, Cem vakarlı hakan, zamanın İskender'i, felek mertebeli Behram, savaş zamanında ejderhaya karşı çıkan ünlü padişah Sultan I. Ahmed, nahcir-gâh/av yeri olarak Edirne'yi seçer. Çünkü basiret ehli kış mevsiminde avın güzel olacağını bilmektedir. Sultan, sürgün avı için emir gönderir ve bu emr-i şerife askerler, sultanın raiyyeti ve halk emre uyar. Ve böylece av için toplananların hükümdarlık seslerinin velvelesi göğe çıkar.

Sultan o gece, şikâr için yola revan olur ve seher vaktinde sayd-gâhına izzetle erişir. Avlağına gelen sultan biraz istirahat etmek ister ve altın işlemeli küçük sarayına girer. Sadrazam da sultan için hazmı kolay, güzel yiyecekler hazırlar. Ziyafetten sonra otağ kurulur. Otağ içinde padişah aynen fanus içindeki mum gibidir. Artık av başlamıştır. Behram, hükümdarın ava çıktığını işitip onu görse kıskanacaktır. Cehennem ateşinin büyük yılanı gibi tüfekler, kâfir gibi domuza cehennem azabı olur. Tüfeklerden çıkan kıvılcımlar darı tanesi gibi etrafa yayılmıştır. Tüfeklerden yeni ay gibi çıkan mermiler gökyüzünde turna kuşunu yakıp külünü savurmuştur. Tavşanlar, köpeklerden kaçarlardı ancak sonunda köpekler, tavşanların kulaklarını dişlerinin arasına alırlardı. Bütün her yeri öldürülmüş ceylanların kanı, lalezara çevirir. Aslanları yıkan parsler zemini titretmiş, kan içen doğan kuşu gökyüzünü şaşkına çevirmiştir. Ceylanlar okları yiyince yeryüzünün gözü seğirip kirpiği titremiştir. Davulcuların velvelisi ile şahbazlar salınca o mutlu gün, şahbazlara bayram olmuştur. Tilki o kadar süratli kaçar ki sanki kürkünü bırakmış gibidir. Kan içen pars ise postunu yüzüp kaçmıştır. Erkek domuzu, cihan şahı “hışt” ile yani kısa el mızrağı ile vurmıştır. Ganî-zâde Nâdirî üçüncü şikâriyyesinde de Sultan I. Ahmed’in bir kış mevsiminde Edirne’de sürgün ava çıktığını ifade eder. Şair bu kasidesinde av sahnelerini ayrıntılı tasvir etmez. Sultan zahiren ava çıkmıştır ancak hakikatte şevketiyle düşmanlarını perişan etmiş, zulm ehlini sürerek reayasının kalbini avlamıştır. Sultan Ahmed, Edirne’deki sürgün avından sonra Gelibolu’ya gider. Daha sonra sultan İstanbul’a gelir. Kaside bir yönü ile şikâriyye diğer yönü ile kudûmiyedir:

Çıkup vakt-i şitâda eyledi nev-rûz-ı sultânî
Sipâhun bayragından kûh u deşti lâle-zâr itdi
(Ganî-zâde Nâdirî K. 11/4)

Kudûmından bulup şehir-i Edirne revnak-ı gülşen
‘Îzâr-ı güllerinden erba’în içre bahâr itdi
(Ganî-zâde Nâdirî K. 11/14)

İdüp zâhirde sürgün avı ammâ kim hakîkatde
Sürüp zulm ehlini kalb-i re’âyâyı şikâr itdi
(Ganî-zâde Nâdirî K. 11/20)

Geliboluya düşdi çünkü zıll-ı çetr-i ikbâlî
Salup tarh-ı ikâmet gayret-i dâru’l-karâr itdi
(Ganî-zâde Nâdirî K. 11/21)

Varınca şehir-i İstanbula istikbâl idüp herkes
Gubâr-ı sümm-i esbin kuhl-ı a’yân-ı kibâr itdi
(Ganî-zâde Nâdirî K. 11/34)

Nâdirî dördüncü şikâriyyesini de başlığında belirttiği gibi Sultan I. Ahmet'e sunar. 5 beyitlik bir kaside-i becce olan şikâriyyede padişah, Süleyman peygambere benzetilir. Sultan, Süleyman gibi "sabâ-yı rahş" ile ava çıkar. Sultan bu avıyla yeryüzünü ve gökyüzünü kuşlara ve vahşi hayvanlara dar eder. Avlandığı yerin her tarafı öldürdüğü avların kanı ile dolmuştur. Aslında padişah bu avıyla zulm ehlini sürmüş, reayasının da kalbini fethetmiştir. Sultan I. Ahmet'in himmetinden Nâdirî de hissedâr olmuştur:

Şikâr-ı küştenün hûnı ser-â-ser tutdı hâmûnı
Sürüp zülm ehlini kalb-i re'âyâyı şikâr itdün
(Ganî-zâde Nâdirî K. 3/4)

Şikâr ihsân idince Nâdirînün sayd idüp kalbin
Kerem kıldun nevâl-i himmetünden hisse-dâr itdün
(Ganî-zâde Nâdirî K. 3/5)

Mezâkî, şikâriyyesini Osmanlı padişahları içerisinde avcılığı ile ünlenmiş IV. Mehmed'e sunar. Kasidede IV. Mehmed'in ava ne zaman ve nereye çıktığı ifade edilmemiştir. Sultan, gaza ümidiyle dolaşmaya başlar ve sonunda fetih kuşunu avlar. Âlem sahrasında aşk çölünün avcısı olan sultan, vahşi ceylan gibi bir güzeli bulur ve onu kucaklar. Âlemin sultanı kolunda şehbâz ile av meydanına girince yüce pençesine aldıkları darma-dağın olur. Hümâ gibi yükseklerde uçan o şehbâz, avını kaptığı zaman yere çarpar ve avının kanadını toz toprak içerisinde bırakır. Ayağına çabuk, çevik pars ve aslan gibi olan sultan binlerce avını kana bular. Kertenkele ile ceylan, tilki ile tavşan, çakal ile kurt ve bunun gibi avları kimse hesaplayamaz. Sultan, savaş meydanına Rüstem gibi girip hücum ettiği zaman kükremiş kızgın aslan bile ondan kaçır. Mezâkî, kasidenin şikâriyye bölümünün sonunda avın savaşa hazırlık ve düşman avlamaya vesilesi olduğunu şu şekilde açıklar:

Murâdı bu tek ü pûdan degül sayd u şikâr ancak
İdüp ragbet silâh u harbe meşk-i gîr ü dâr eyler (Mezâkî K. 8/11)

Zed ü berd-i 'adû böyle gerekdür diyü hercâda
Bu devr içre şikâr-ı düşmene saydı medâr eyler (Mezâkî K. 8/12)

Şairini tespit edemediğimiz iki kaside de Sultan I. Ahmed'e sunulmuştur. Sultan I. Ahmed sayd ü şikâr eylemek için 1021/1613 yılında zilhiccenin 18'i, pazartesi günü Edirne'yi teşrif eder ve sürgün avına çıkmak için herkese emir verir. Mevsim bahardır. Seher habercisi sabâ rüzgârı gelmiş etrafı misk kokusu ile doldurmuş, mürdeler taze can bulup ihyâ olmuştur. Güneş, sahraya bayrağını dikince yıldız ordusu dağılıp gitmiştir. Seher vakti esen rüzgâr, sümbülün saçını çözmüş, elbisesini giyip örtünen nergis

gözlerini uykudan açmış, lale ise başına murassa tacını giymiştir. Baharın gelişi ile baştanbaşa her yer güzelleşmiş, yeryüzüne yeşilden bir kilim serilmiştir. Gelincik kendini gösterip gülün kulağına haber gelince padişahın otağının bağı kurulduğu anlaşılmıştır. Cihan sultanının çadırı izzetle gelir ve bu kudûmla zengin fakir herkes şâd olur. Cihan şahının ayağına yüz sürüp lüft ü ihsân için arz ve semâ dolar taşar. Böyle bir zamanda yüce makamlı, âleme hümâ gibi zenginlik veren, Cem gibi azametli, ileri görürlü, milletin sığınağı, din ve devletin dayanağı, zaman göğünün ayı, halkın koruyucusu, cihan şahlarının şahı Sultan Ahmed Han, saadette Edirne'ye erişir ve kerem ile ava çıkar. Onun ava çıkmasıyla doğan kuşunun heybetiyle hümâ sürüsü yere iner. Padişah sürgün avına çıktığı için herkes meydana gelir, her yer dolar. Padişahın sürgün avında gece gündüz durmadan kulluğunu yapan vezir Nasuh Paşa da bulunmaktadır. Saba rüzgârı da yüz yirmi yedi tavşan, otuz iki tilki, on sekiz ceylan sürüp gelir. Samsun, gördüğü zaman onları karşılar, pars da atlılar ile meydana girer. Bu durum karşısında tavşanın ödü patlar çünkü kendisine kazâ okunun geldiğinden haberi yoktur. Sultanın ava gelişi karşısında, vadide avazı yavuz çıkan kurdun gözü kararır. Padişah ve maiyetinin akşama kadar nice ceylan avlarlar. Hatta tilkiler kaçmakla av olmaktan kurtulamaz. Nereye girerlerse girsinler sonunda ortaya çıkmak zorunda kalırlar çünkü peşlerinde onları kovalayan av köpekleri ve tazılar bulunmaktadır. Zaten felek, Sultan Ahmed Han gelip de şikârını alsın diye avı saklamaktadır. Ve böylece sayd ü şikâr akşama kadar sürer. Akşam olup av bitince âlemin övüncü, cömertlik madeni, Cem gibi azametli padişah, himmet ederek takdir ettiği kaftanı sadrazama ve maiyetindekilere giydirir ve onlara çokça altın ihsan eder. Padişahın cömertliğinden hissedâr olmayan kalmamıştır. Padişah; Meriç, Varna ve Tunca nehirlerinin denize döküldüğü yere varınca padişahın atının tırnağına yüzünü sürdüğü için deniz heybetli görünmüştür. Şair, bahar mevsimini ve av sahnelerini böylece tasvir ettikten sonra av ve avcılık ile ilişkili şu duaları eder:

İsterem kim bu cihân içre felek sayyâdın
Ola da şâh-ı cihân eyleye her dem safâ (Lâ-edrî K. 2/31)

Eksik olmaya kapusından anun sayd ü şikâr
'İzzet ü devlet ile sadr-ı sa'âdetde kala (Lâ-edrî K. 2/32)

Güni günden yek olup devleti olsun dâ'im
Cümle 'âlem gele maksûdını kapundan ala (Lâ-edrî K. 2/33)

Tablo 3. Şikâriyyelerde Memduh, Av Zamanı ve Av Mekânı

Sıra	Şair	Memduh	Av Zamanı	Av Mekânı
1	Tâcîzâde Cafer Çelebi	II. Beyazıt	Kış	-
2	Bâlî	Sultan Murat	-	-
3	Figânî	Sultan Süleyman	-	-
4	Taşlıcalı Yahya Bey	Sultan Süleyman	-	-
5	Ganîzâde Nâdirî	I. Ahmet	Kış	Edirne
6	Ganîzâde Nâdirî	I. Ahmet	Kış	Edirne
7	Ganîzâde Nâdirî	I. Ahmet	Kış	Edirne
8	Ganîzâde Nâdirî	I. Ahmet	-	-
9	Mezâkî	IV.Mehmet	-	-
10	Lâ-edrî	I. Ahmet	Bahar	Edirne
11	Lâ-edrî	I. Ahmet	Bahar	Edirne

Klasik Türk edebiyatında şikâriyye türünün genel özelliklerini ortaya koymak amacıyla bu konudaki kasideleri mukayeseli okunduğunda bazı değerlendirmeler ortaya çıkmaktadır. Bu konuda tespit edebildiğimiz kasidelerin tamamı padişahlara sunulmuştur. Memduh, padişah olunca av da doğal olarak zamanla merasime dönüşen, belli bir nizamla yapılan “*sürgün avı*”dır. Padişah, avlanacağını mekâna gelir ve av emir verir. Bu emre itaatle başta devlet ricali olmak üzere halk av çıkar. Şairler sürgün avının kalabalığını ifade etmek için yer-gök bütün sayd-gâhın insanla dolduğunu söylerler. Şikâriyyelerde memduhun avcılık yönünü tasvir edilir ve avcılık üzerinden methiye amaçlanır. Kasidelerde ister bir bölüm isterse manzumenin tamamı olsun asıl amaç padişahı methetmektir. Bu nedenle saydiyyelerin, methiye türünün bir alt kolu olduğunu söyleyebiliriz. Saydiyye/şikâriyyelerin devlet büyüğünün övüldüğü bölümleri, av ve avcılık etrafında şekillenen tasavvur ve hayallerden beslenebileceği gibi geleneksel övgüler şeklinde de olabilir (Türkoğlu, 2011: 2015). Methiye, Arapça “övme, birinin iyi vasıflarını söyleme” anlamına gelen “مدح (medh)” sülasi kökünden gelmektedir. Bir terim olarak methiye; birini övmek ve iyi vasıflarını tasvir edip söylemek için yazılan manzumelerdir. Methiye türü söz konusu olduğunda en çok kaside nazım şekli akla gelir.

“Methiyye, esasen kasidelerin övgüye dayalı bölümlerinden birinin adıdır. Ancak, methiyye divan şiirinde kasideler başta olmak üzere övgü temeline dayalı manzumelerin genel adını karşılamaktadır.” (Gökalp, 2012: 362). Kaside nazım şeklinde nesip/teşbib bölümünden sonra girizgâh ve ardından methiyye bölümü gelmektedir. Bu bölümde şair memduhu şairlik kabiliyeti ölçüsünde geleneksel kalıplarla abartılı şekilde över. Şairler memduhlarının “cömertlik, kahramanlık, adalet, ihsan, kerem, merhamet, firasat, tedbir alma, velayet, zekâ” özelliklerini geleneksel kalıplarla abartılı şekilde dile getirirler. “Bu özellikler vurgulanırken karşılaştırma, benzetme ve üstün görme münasebetiyle birtakım isimlere yer verilir.” (Aydemir, 2004: 410). Şikâriyyeler de padişahlar av ve avcılıkla ilgili teşbih, benzetme ve hayaller ile geleneksel kalıplar kullanılarak mübalağalı şekilde övülürler. Böylece padişahın av konusundaki üstün meziyeti, kabiliyeti, vasıfları ortaya konulur. Bunun sonucunda av ve avcılık konusu da padişahın ihsanına mazhar olabilmek için bir vesile haline gelir. Örnek olması için şikâriyyelerdeki padişah övgülerinde kullanılan ve klasik Türk şiiri geleneğinde hemen hemen her methiyyede karşılaşılabileceğimiz kalıp övgü ifadelerinden bazıları verilmiştir: *padişâh-ı Cem-azâmet, kân-ı sehâ, Musâ-kelam, Hızr-husâl, Süleymân-ı rüzgâr, İskender-i cihân, şâh-ı kâmkâr, deryâ-yı cûd, hümmâ-yı baht ü devlet, şâh-ı felek-rıf’at, zıll-i Hudâ, cûy-ı ‘adâlet, nesîm-i ‘adl, sultân-ı berr ü bahr, dâver-i devr-i zamân, cihân-gîr-ı rüzgâr, sâhib-kırân-ı mülk ü milel, Behrâm-ı ‘arş-mertebe, şeh-i pâkîze, cihân-bân-ı ‘alî-savlet...* Şikâriyyelerde de diğer kasidelerde olduğu gibi birçok dînî, tarihî ve mitolojik şahıs benzerlik, üstünlük ve karşılaştırma için kıyas unsuru olarak zikredilir. “Hz. Ömer, Hz. Ali, Hz. Osman, Hızır, Süleyman, Mesih, Behrâm, Rüstem, İskender, Nerîman, Efrasiyab, Cem, Dârâ, Ferîdûn” gibi şahıslar alâmet-i fârikaları ile çokça kullanılır. Konu şikâriyye olduğu için tarihte av, avcılık, cesaret, kuvvet, yenilmezlik ve kahramanlık ile ünlenmiş şahıslardan *Behrâm ve Rüstem* bunlar içerisinde en önemlileridir. Şahnâme kahramanlarından Behrâm 420’de tahta çıkıp 20 yıl saltanat sürmüştür. *Gûr, yani yaban eşeği avına merakından dolayı kendisine Behrâm-ı Gûr denilmiştir. Rivâyete göre yine bir av esnasında yaban eşeği kovalarken bir çukura düşüp ölmüştür. Gûr aynı zamanda, “mezar, çukur” demektir. İran mitolojisinde Merih savaş tanrısıdır. Bu bakımdan şairler Behrâm’ın adını hem kahraman hem de savaş tanrısı olarak anarlar* (Pala, 2003: 73). Şikâriyyelerde de şairler sultanları yücelterek onları Behrâm’dan üstün göstermişlerdir. Ganî-zâde Nâdirî, Behrâm’ın Sultan I. Ahmet’in av çıktığını işitip onu görürse reşk edeceğini yani kıskanacağını söyler. Eğer Behrâm, sultanın ağır topuzunun darbesini yerse “kelle-i sükker” misali yüz parça olurdu. Gökte görünen akan yıldız değildir. Aslında akan yıldız gibi görünen sultanın elinden düşen kılıcıdır. Sultanın ululuğunu gören Merih bile gökte titremiştir:

Zehî şikâr-ı hümâyûn-ı husrev-i islâm
Ki gûş idüp anı görende reşk ider **Behrâm**
(Ganî-zâde Nâdirî K. 8/1)

Misâl-i kelle-i sükker olurdu sad-pâre
Yiseydi darbet-i gürz-i girânını **Behrâm**
(Ganî-zâde Nâdirî K. 8/31)

Şihâb sanma ki şemşîri düşdi destinden
Görüp mehâbetini gökte ditredi **Behrâm**
(Ganî-zâde Nâdirî K. 8/34)

Behrâm-ı ‘asr olan şeh-i pâkize menkabet
Cism-i ‘adûyı **gür-misâl** eylesün şikâr
(Ganî-zâde Nâdirî K. 10/66)

Behrâm ile birlikte memduhun kuvvet ve kahramanlığı için kıyas edilen şahıs Rüstem’dir. İran’ın mitolojik kahramanlarından Rüstem “eski şiirimizde kahramanlık, acı kuvvet ve yenilmezlik sembolü olarak kasidelerde anılmaktadır. Daha delikanlılığında birçok devi öldürmüş ve olağanüstü başarılar göstermiştir.” (Pala, 2003: 395). Figânî, padişahın eline Rüstem’in kılıcını aldığı söylerken Mezâkî ise av meydanına Rüstem gibi giren padişaktan kükreyen aslanın bile korkacağını ifade eder:

Aldı kemân-ı **Rüstemi** Zâl-i felek ele
Derrende cân-verlere atmag için hadeng (Figânî K. 1/2)

Çıkup sayd-gâha **Rüstem-âne** türktâz itse
Eger şîr-i jiyân olsa hücûmından firâr eyler (Mezâkî K. 8/10)

Şikâriyyelerin 6 tanesinde av zamanı belirtilmiştir. Buna göre 4 tanesi kışın, 2 tanesi ise bahar mevsiminde gerçekleşmiştir. Bu kasidelerin ya nesib/teşbib bölümleri bahariye ve şitâye türündedir ya da şairler av mevsimini “hengâm-ı şitâ, vakt-i şitâ, fasl-i şitâ, fasl-i dey” gibi terkiplerle açıkça ifade etmişlerdir. Bahar ve kış çağrıştırdıkları birçok unsurla asıl amaç olan padişah övgülerine ihzariye hükmündedir. Zamanı belli olan şikâriyyelerde kış mevsimi ve baharın gelişi, tabiatın yeniden hayat bulmasını çeşitli hayallerle anlatır ve ardından asıl konu olan av merasiminin tasvirine geçilir. Şairini tespit edemediğimiz iki şikâriyyede, bahariyye bölümünden sonra saydiyye ve methiyye bölümüne geçilir. Diğer kasidelerde av mevsimi kış olduğu için hem şikâriye hem de methiyye bölümünde bazı beyitlerde teşbih, mecaz ve hayallerin kış mevsimi ile ilişkilendirildiği, memduhun üstün özelliklerinin kış ile ilgili unsurlardan yararlanılarak dile getirildiği görülür. Zaman noktasından kış mevsiminde ava çıktığı ve bunun da güzel olduğu vurgulanır:

Çün kim basîret ehli bilürler bu hâleti
Kim fasl-ı deyde gâyet ile hûb olur şikâr
(Ganî-zâde Nâdirî K. 10/12)

Yâr sovuklık itdügince dil ümîd-i vasl olur
Karlar yagdukça eyler lâ-cerem iller şikâr (Bâlî K. 17/9)

Saydiyyelerde av mekânı “sayd-gâh, nahcîr-gâh, ma’reke, sahra, dere” gibi genel ifadelerle belirtilir. Kasideler içerisinde Sultan I. Ahmet’e sunulan 5 şikâriyyede sayd-gâh olarak Edirne zikredilir. Hatta bir kasidede sultanın Edirne’ye hangi yıl (1021), hangi ay (zilhicce), hangi gün (pazartesi) geldiği söylenir. “Teşrifat-ı Kadime’ye uygun törenlerle yapılan avlar, uzun zaman alacak, günlerce sürecek avlar olup bu tür avlarda genellikle sürgün avları yapılırdı. Bu nedenle av alanı dar, koruluğu bulunmayan İstanbul yöresinde yapılmaz, av hayvanı bol, koruluğu çok Edirne ve Rumeli yörelerinde yapılırdı. Padişahlar bu tür av yapmak istedikleri zaman İstanbul’da iseler Edirne’ye, orada iseler Rumeli’deki koruluklara giderlerdi.” (Güven & Hergüner, 1999: 40). Padişahın av vesilesi ile Edirne’yi veya sayd-gâhı teşrif etmesi, şikâriyyeleri klasik Türk şiirindeki kudûmuyye türü ile ilişkilendirir. Kudûm; gelme, uzak bir mahalden veya uzun bir yoldan gelip yetişme, vüsûl, muvâsalât, uzak bir yoldan, uzak bir yerden gelme, ayak basma demektir (Sami, 2009: 1059; Devellioğlu, 2004: 525). Kudûmiye ise önemli bir zâtın seferden dönüşü veya bir yeri gelişi vesilesiyle takdim olunan armağana denir. Edebî bir terim olarak ise kudûmiye; şair için önemli bir zâtın seferden dönmesi veya bir mekânı teşrif etmesiyle yazılan tebrik ve methiyye manzumelerine denir. Sultanın izzet ve saadetle Edirne’ye gelmesiyle fakir zengin herkes şâd olur. Zamanın sultanı ava gelmesiyle Edirne’ye itibar kazandırmıştır. Bu teşrifle Edirne’nin gönül açan yüzü gül gibi açılmış, kış mevsiminde gül bahçelerine bahar gelmiştir. Ayrıca saydiyyelerde sultanın avı bitirip İstanbul’a kudûmuna da kısaca değinilmiştir:

Edrine şehrine irişdi sa’âdetle bugün
Sayda varsun diyü emr itdi eger bay u gedâ
(Lâ-edrî K. 1/14)

Şâhen-şeh-i zemâne çıkup ‘azm-i sayd ile
Nahcîr-gâh-ı Edrineye virdi i’tibâr
(Ganî-zâde Nâdirî K. 10/13)

Dîdâr-ı hurremi gülüp açıldı gül gibi
Ol gülistânı itdi şitâ içre nev-bahâr
(Ganî-zâde Nâdirî K. 10/14)

Varınca şehr-i İstanbula istikbâl idüp herkes
Gubâr-ı sümm-i esbin kuhl-i a’yân-ı kibâr itdi
(Ganî-zâde Nâdirî K. 11/34)

Makdeminden sahn-ı İstanbûl buldı zîb ü ferr
Nitekim ‘âlem bulur hüsn ü bahâ gelse bahâr
(Tâcî-zâde Cafer Çelebi K. 12/17)

Şikâriyyelerde hayvanlar ve av aletleri, manzumelerin konusu itibariyle önemli bir yer tutarlar. Saydiyyeler konu ve konuyu işleyiş bakımından belirli bir gelenek oluşturduğundan memduhun methedilmesi için birer vasıta olan hayvanlar ve av aletleri, padişahların avcılıktaki hünerlerini göstermek için teşbih, mecaz ve hayallerde malzeme olarak kullanılırlar. Hayvanlar bazen “kuşlar/tuyûr/murgân, cânver-vuhûş yani canavar yırtıcı hayvan” gibi genel olarak bazen de isim isim beyitlerde geçer. Şikâriyyelerde av sahnesinde hayvanlardan *şahbâz, hümâ, ankâ, köpek/zagar, şahin, ceylan, kartal, timsah, keklik, turna kuşu, kaz, güvercin, at, aslan, kaplan, kurt, pars, tilki, sîmurg, tavuk, ejderha, domuz, karga, kertenkele, yılan, Samsun, leylek, çakal*’ı görürüz. Av aletlerinden ise “ok ve peykân, kılıç/hüsâm, yay, mızrak/süngü/rumh, tüfek, sadak, külling, hışt (kisa el mızrağı), gürz kasidelerde ifadesini bulur. Saydiyyelerde hayvanlar ve av aletleri teşbih ve mecazlarla çokça karşımıza çıkmaktadır. Bir savaşı andıran av meydanında hayvanlar ve aletler çeşitli özellikleri ile tasvir edilir. Bu tasvirlerde amaç padişahın avcılıktaki hünerlerini ve av meydanının hareket, canlılık ve heyecanını okuyucuya üst perdeden hissettirmektir. Bu tasvirlerde padişah, “*hızlı koşma, çeviklik, güç, yırtıcılık, avcılık, parçalama*” yönlerinden av meydanının şahini, doğanı, aslanı, kaplanı olur. Padişah o kadar usta bir avcıdır ki küçük bir el mızrağı ile erkek bir domuzu vurabilir. Onun avcılığı karşısında aslanları yere seren pars, lacivet renkli timsah, kan içen şahbâz şaşkına döner ve korkudan titrerler.

Saçıldı dâne-i erzen gibi şerrâr-ı tüfeng
Tuyûra dâyre-i ‘asker oldu halka-i dâm (Ganî-zâde Nâdirî K. 8/5)

Salındı gulgule-i tabla-bâz ile şehbâz
O rûz-ı sa’d ana olmuşdu var ise bayrâm (Ganî-zâde Nâdirî K. 8/8)

Gürâzı şâh-ı cihân urdı hışt ile gûyâ
Rakîbe işledi müjgân-ı dilber-i hod-kâm (Ganî-zâde Nâdirî K. 8/17)

Şahinlerini salsa şikâr ehli nâgehân
Eyler hava yüzünü sanasın ki hâldâr (Taşlıcalı Yahya Bey K. 10/12)

Zînet için hâne-i teng-i dil-i nahcîrde
Asdı top âyînelerin peykân-ı tîr-i şehriyâr
(Tâcî-zâde Cafer Çelebi K. 12/4)

Gözen ile gazâl u rûbeh ü hargûşe gâyet yok
Şagâl u görk ile gayrı şikârı kim şümâr eyler (Mezâkî K. 8/9)

Av ve avcılığın tarihî seyir içerisinde beslenme, meslek/iş, spor, eğlence ve savaş talimi gibi işlevleri olmuştur. Şairler de şikâriyelerde padişahı övüp av sahnelerini tasvirle birlikte av ve avcılığın amaçlarına da değinmişlerdir. Tespit edebildiğimiz kasideleri, avcılığın işlevleri açısından okursak şu altı maddeyi görebiliriz:

1. Avcılık, padişahların gücünü, iktidarını, ihtişamını, şevketini ve av konusundaki kabiliyetini gösterirler.
2. Avcılıkta padişahlar büyüklük, güç, kuvvet ve kabiliyetini göstererek bu yolla düşmana korku salar ve zulmü ortadan kaldırır.
3. Avcılık, savaşa hazırlık yani talim eylemidir.
4. Av vesilesi ile padişahlar başta devlet erkânı olmak üzere reayağa ihsanda bulunurlar.
5. Avlanmanın bir amacı da padişah ve devletin ileri gelenlerinin vakit geçirip eğlenmeleridir.
6. Saydiyyeler, yazıldığı dönemin sosyal hayatına dair bazı ipuçlarını barındırır.

Saydiyye kasidelerinin fahriyye ve dua bölümlerinde bazı beyitler doğal olarak av ve avcılık ile ilgili hayallerle şekillenir. Figânî, kendisinin şairlik yaratılışını yükseklerde uçan hümâ kuşuna benzetir. Bâlî, mana kuşunu avlayan gözleri bağlı bir doğandır. “*Kapından avın eksik olmasın, dünyayı bütünüyle avlayasın, düşmanların daima av hayvanları gibi sana zebûn olsun, himmetinin avcısı baht ceylanı avlasın, devletin doğanı padişah her maksadını avlayabilsin, padişah eline okunu alarak her tarafa av niyetine ata, saltanatın av meydanında padişah doğanı her zaman hümâ avlasın, padişahın kolunda daima saltanat şahini olsun, düşmanlar padişahın ayağına gelip av olsun*” gibi duaların yapıldığı beyitlerde de av ve avcılığın müşebbehünbîh olduğunu görürüz:

Murg-ı ma'nâ şâh-bâzıdur şehâ Bâlî kulun
Tapuna tab'-ı bülend-pervâz ile iltür şikâr (Bâlî K. 17/21)

Dâyim kolında olsun anun bâz-ı saltanat
Gelsün hemîşe ayağına hasm olup şikâr (Ganî-zâde Nâdirî K. 10/65)

Şikâriyelerde dikkat çeken bir husus da şairin gözlem gücüne dayanarak tasvir ettiği av sahnelerinin içerisinde aşk, âşık ve sevgili ile ilgili ilişkilendirdiği beyitlerin bulunmasıdır. Şairler bu beyitlerde “av istiâresini” kullanarak sanattaki ustalıkları ve hayal güçleri ile kasidelerine renk katarlar. Örneğin aşağıdaki beyitlerde şairler; sevgilinin kıvrım kıvrım sa-

çının âşîğın canını avlamasını, süzgün bakışlı yârin âşıklarına meyletmesini, âşıkların yanınca servi boylu sevgilinin salına salına yürüyüşünü av ve avcılıkla ilişkilendirerek, teşbih yoluyla anlatmışlardır:

Sayda minkâr urduğınca dem-be-dem şehbâz-ı şâh
San şikâr-ı cân iderdi zülf-i pür-çîn-i nigâr
(Tâcî-zâde Cafer Çelebi K. 12/9)

Ehl-i şikârdan n'ola kaçsa gazâleler
'Âşıklarına meyl ide mi yâr-ı gamze-kâr
(Taşlıcalı Yahya Bey K. 10/7)

Ehl-i dil yanınca salınsa n'ola her serv-kadd
Lâ-cerem sayyâd olanlar yanına dakar şikâr (Bâlî K. 17/13)

Tespit edebildiğimiz kadarıyla bütün şikâriyyeler padişahlara sunulmuştur. Memduh, devletin en üst makamında oturan padişah olunca saydiyyelerin dili de o nispette ağırlaşır. Şairler, padişahın ihsanına, keremine nail olabilmek için sanattaki hünerlerini en iyi şekilde göstermek isterler. Bunu yaparken de mecazî anlatıma başvururlar. Bunun yanında yer yer sade dille yazılan beyitler de bulunmaktadır. Şikâriyyelerde; av ve avcılık geleneği, avlanan hayvanlar, av aletleri, av hayvanlarının yetiştirilmesi hususuyla av ve avcılık jargonu oluşmuştur. Kasideleri daha iyi anlayabilmek için saydiyyelerin kendine has söz, anlam ve hayal dünyasını bilmek gerekmektedir.

Saydiyyelerin tamamında anlatım tekniklerinden “tasvir” kullanılmıştır. Tasvirleri “kişi, mekân ve olay” tasvirleri başlıklarında değerlendirilebiliriz. Tasvir tekniğinde şairler sübjektiftir. Kasidelerin tamamı padişahlara sunulduğu için kişi tasvirleri de dönemin padişahı üzerinedir. Padişah methiyelerine baktığımızda divan şiiri geleneğine uygun olarak fizikî tasvirin olmadığı görülür. Tasvirlerden okuyucu; halkın ve şairin tasavvur edip arzu ettikleri ideal yönetici tipini canlandırır. “Adalet, cömertlik, kahramanlık, lütuf, iyi yöneticilik, avcılık...” gibi hâmîde arzu edilen ve görülmek istenen özellikler birbirini tekrar eden, benzer tasvirlerle verilir. Tasvirlerde benzer mecaz, teşbih ve telmihler yapılır. Özellikle tarihî, dinî ve mitolojik şahıslarla kıyas, özdeşlik ve üstün görme yoluna gidilir. Kişi tasvirlerinden sonra şikâriyyelerde gördüğümüz bir tasvir de mekân tasvirleridir. Mekân tasvirlerini kasidelerin şitâiye ve bahriye bölümlerine ayrıntılı görebiliriz. Yaz ve kış mevsimlerindeki tabiat tasvirleri divan şairinin mekân-psikoloji ilişkisini örneklendirir. Kış ve bahar tasvirlerinde realizm ve gözlemden ziyade hayalin hâkim olduğunu görürüz. Tasvirlere baktığımızda şairin hareket noktası gerçek bir mekân, şairin kurgusal dünyasında gerçek bir mekân olmaktan çıkar hayal ve teşbihlerle masalsı bir mekâna döner. Tamamı gözlemci bakış açısıyla yazılan saydiyyelerde asıl

olan ise olay tasviri yani padişahın avlanmasının tasviridir. Şairler, padişahın ve halkın katıldığı sürgün avlarını şairlik kabiliyetleri ve gözlem güçleri nispetinde bazen birbirine benzer bazen de farklı tasavvurlarla okuyucunun gözündeki canlandırır. Av meydanının tasvirinde padişahın güç ve iktidarını ortaya koymak için hayvanlar, av aletleri ve tabiatın faydalanılır.

Şikâriyyelerde başta mecazlar olmak üzere mana, lafız ve harflerle ilgili edebî sanatlar kullanılmıştır. Saydiyyeler tasvirî metinler olduklarından kasidelerin omurgasını teşbih ve mecazlar oluşturur. Bunlar yanında mübalağa, hüsn-i talil, telmih, tenasüp gibi edebî sanatları da sık sık görürüz. Şairler edebî sanatlarla birbirine benzer ve birbirinden farklı birçok “somutlaştırma” yapmışlardır. Bütün bunlar divan şairinin tasavvur ve mübalağa dünyasını yansıtır. İfade içinde zikr etmeksizin herhangi bir kıssaya, geçmişteki bir olaya, meşhur hikâyelere, efsanelere, malum bir şahsa, çeşitli inanışlara, ayetlere veya bir hadise ya da yaygın bir atasözüne işaret etme (Külekcî, 2003: 170), şeklinde tanımlanan telmih sanatıyla şair, düşüncelerini desteklemek için tarihî, dinî ve mitolojik kahramanlar ve olaylardan yararlanır ve bunları sık sık şikâriyyelerde kullanır. Diğer bütün türlerde görüldüğü gibi saydiyye türünde de birçok terim ve deyim kullanılmış, Arapça ve Farsça kelimeler, bilindik ve orijinal terkiplere yer verilmiştir. Bazı terkipler üç ve dört kelime ile kurulmuştur.

3. Üç Şikâriyye Metni

-1-

Şikâr-ı Evvel Pâdişâh-ı ʿĀlem-penâh

feʿ ilâtün feʿ ilâtün feʿ ilâtün feʿ ilün

1. Geldi irişdi yine peyk-i seher bād-ı şabâ

İtdi eṭrâf-ı çemen-zârı tolu misk-i hıṭâ

2. Görme misiz ki cihân oldı muʿ aṭṭar andan

Tâze cân buldı yine mürdeler oldı ihyâ

3. ʿAlemin dikdi yine şems-i cihân şahrâya

Ṭağılıp ḥayl-i nücûm oldı o dem nâ-peydâ

4. Sünbülün çözdü saçın bād-ı nesîm-i eşhâr

Ḥʿâbdan açdı gözini nergis-i püşîde ḳabâ

5. Açdı parmaqlarını zanbağ ile zülf-i nigâr
Çemenüñ aldı hisâbın ne ki var tâ ser ü pâ

6. Lâle giydi başına şimdi muraşşa⁶ tâcın
Kaşdı budur ki gelüp kapuda derbânı ola

7. Tûğ-ı şâhî irişüp kendüyi gösterdi o dem
Bildiler kim irişür bâğa otağ-ı ümerâ

8. Şoñra ⁶izzetle gelür hayme-i sultân-ı cihân
Şâd olur mağdem-i pâkiyle anıñ bay ü gedâ

9. Āsumân-pāye hümâ-sāye vü gerdün-rıf at
Ĥazret-i Cem-⁶ aẓamet Ĥüsrev ü pâkize-edâ

10. Şeh-i pâkize-nazar ĥazret-i ferhunde-siyer
Bedr-i gerdün-nazar şâhib-i râyât⁶-ı Ĥüdâ

11. Melce³-i mülk-i milel müstenid-i dîn ü düvel
Mazhar-ı feyz-i ezel merkez-i eltâf-ı Ĥüdâ

12. Şâh-ı şâhân-ı cihân ĥazret-i sultân Aĥmed
Mâh-ı gerdün-ı zamân server-i iklîm-güşâ

13. Ol kerem kâmi kaçan şayd ü şikâr eylerise
Heybet-i bâzı ile yire iner ĥayl-i hümâ

14. Edrine şehrine irişdi sa⁶ âdetle bugün
Şayda varsun diyü emr itdi eger bay gedâ

15. Sürdiler sürgün ile İskenderiñ vādîsin
Geldi meydâna görüñdi ne ki var cümlesi tâ

⁶ Metinde “zÂyÂt” olarak yazılan kelimenin “sancaklar, bayraklar” anlamına gelen “rÂyÂt” kelimesi olduğunu düşünmekteyiz.

16. Mâh-ı zi'l-ħiccenîñ on sekizi düşenbe günü
Tağdan indi yire tıldı ' umūmen şahrâ

17. Yüz yigirmi yedi tavşan otuz altu tilki
On sekiz dâne-i ceyrânı sürüp geldi şabâ

18. Karşuladı oları gördügi demde şamsun
Yitişüp kapdı birin kıldı o dem bi-ser ü pâ

19. Pârs da fâris ile girdi o dem meydâna
Atılup aldı şikârın nitekim bād-ı hevâ

20. Tavşanın zehresi çâk oldı vü kıaldı anda
Bilmedi kim irişür kendüsine tir-i każâ

21. Kurduñ âvâzı yavuz çıkmış idi vâdide
Şimdi tar oldı gözine görinen cümle ova

22. Nice ceyrânı dahı şayd ü şikâr eylediler
Rûz-i âħir olıcağ kıalmayıcak nûr u ziyâ

23. Kaçmağıla serini kırtarımaz tilkiler
Nereye girdi ise itdiler âħir peydâ

24. Kırmızı kıana boyandı aramağ ile zağar
Hayli ter şıkdı ' aķıbinden irişecek tâ

25. Av evâħir olıcağ hıl' ati giydi erkân
Kıatı çoğ aldılar altun ile ihsân-ı sehâ

26. Himmet itdi olara pâdişeh-i Cem-' aزامet
Hayli demden berü olmamışidi böyle ' atâ

27. Faħr-ı ' âlemsin eyâ kân-ı sehâ dünyâda
Kuluñ olsa yaraşur Ĥüsrev ile Cem Dârâ

28. İsterem kim bu cihân içre felek şayyâdın
Dergehiñden yaña sevķ eyleye her dem şabâ

29. Tütesin çarķa ura iz şafaķından zencîr
Şîr ü kaplan ile biri getüre bād-ı hevâ

-2-

Şikâr-ı Şânî Pâdişâh-ı ʿĀlem-penâh

feʿilâtün feʿilâtün feʿilâtün feʿilün

1. Merķabâ iy dem-i hoş-büy-ı seķer bād-ı şabâ
Ki sen olduñ bu cihân içre bugün çehre-güşâ

2. Senden irişdi cihân hâķına büy-ı dil-keş
Revnaķın buldı senüñle bu zamân tâ ser ü pâ

3. Gözini yumdı idi cümleten evrâķ-ı çemen
Açdı ol demde gözün nergis-i püşîde ķabâ

4. Göricek anı irişdi yine ferrâş-ı cihân
Düşdi cümle-i zemîn üzre bisât-ı hâdrâ

5. Gülüñ irişdi ķulaķına o dem tâze hâber
Ki gelür bâĝa bugün bād-ı şeh-i Cem Dârâ

6. Hüsrev-i Cem-ʿ azamet hâzret-i sultân Aķmed
Şâh-ı şâhân-ı cihân server-i pākîze-edâ

7. Vâriş-i memleket ü zâbiķ-i hâķ-ı ʿâlem
Hâris-i dîn ü düvel server-i iķlîm-güşâ

8. Defʿ a-i şâniyede bir daķı emri olıcaķ
Ķatı çok geldi vuķuş oldu o demde peydâ

9. Kırd kıayasından olur sürgün-i şadr-ı a'zam
Şâhib-i hayl ü haşem mefhar-ı şadru'l-vüzerâ

10. Âsaf-ı şâh-ı zamân hazret-i Naşûh Paşa kim
Rüz ü şeb turma ider kıulluğını şubh u mesâ

11. Emri ile sürilür kıdmetine cümle vuşuş
Tağdan indi yire tıldı 'umümen şahrâ

12. Hazret-i şâh-ı Selîm Hanı zamân-ı 'aşrıdan
Almasun kimse şikârın diyü şakladı şabâ

13. Ol zamândan berü şaklardı şikârını felek
Gele sultân-ı cihân dahı şikârını ala

14. Bu bahâneyle murâdını bula çarh-ı felek
Hişşedar ola dahı kıalmaya hiç bay ü gedâ

15. Maqdem-i şâh-i cihâna süreler yüzlerini
Lütf ü ihsân alalar hep tıla arz ile semâ

16. Geldi meydâna yine fâris ile pârslar
Haşmını ide şikâr itmek için bî-ser ü pâ

17. İki şakķ eyleye kim kıalmaya andan zehre
Ėayrı hayvân göricek cümlesi hep 'ibret ala

18. Her ne deñlü çoğ ise cümlesin alur bir bir
Böyledür tâ ezeli kıa'ide-yi resm-i Hüdâ

19. Şîr-i meydân-ı hünerdür görinüz kim kıurduñ
Cân ü ser virmek için eyledi ceng ü ĖavĖa

20. Tilkiler kııkdı görüdi yine her vâdiden
Tar oldu Ėözine kıaçmađ için cümle ova

21. Bildiler kim irişür kendüsine tazılar
Birisin tutmuş iken birisini dağı ala
22. Tut ki cāmesini giy[in]di vü kaçdı tavşan
Tazı ince miyān (?) irdi vü çöpdü tenhā
23. Girdi meydāna kararđı gözi ceyrānuñ da
Boynın uzatdı kim biñ cān ile kurbānı ola
24. Şamsunuñ kalmadı şabrı girüp aralarına
İki şakķ eyledi irişdi ‘ aķībinden mesā
25. Bāz pür-ķuvveti de hayli külüngi göricek
Çıkdı eflāke vü çöpdü nitekim kāh-rübā
26. Meh-i nev şanma anı şeh-peh-i⁷ bāzicesidür
Göklere çıkdı yire inmeğiçün bir ki hümā
27. Hayli şayd oldı o gün töldü şikār ile cihān
Şadr-ı a‘ zam giyer üç kaftānı ser-ā-ser dibā
28. Meriç ü Varda vü Tunca üçü birikdügi yir
Katı heybetlü görindi şanasın kim deryā
29. Pādişāhıñ atınuñ dırnağına sürdi yüzün
Geçicek buldı şeref töldü ‘ umūmen şahrā
30. Hāşaki dağı rikābında bile geçdi şuyı
Hıdmet-i pādişehi itmede oldur yektā
31. İsterem kim bu cihān içre felek şayyādın
Ola da şāh-ı cihān eyleye her demde şafā

⁷ Müstensih hatası olduğunu düşündüğümüz kelime mecmuada şu şekildedir:

32. Eksik olmaya çapısından anuñ şayd ü şikâr
‘İzzet ü devlet ile şadr-ı sa‘ âdetde çala

33. Güni günden yeg olup devleti olsun dâyim
Cümle ‘âlem gele maqşûdını çapuñdan ala

-3-

Çaşıde-i Ğanı-zâde Efendi Berây-ı Sultân Ahmed Hân

mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün

1. Süleymân-veş şabâ-yı raşş ile ‘azm-i şikâr itdün
Cihânuñ vaşş u çayrın çarb ile fermân-güzâr itdün

2. İder maşşerde vaşşiler ihâta nev‘-i insânı
Hilâfın gösterüp haşşerde diger-gün aşikâr itdün

3. Fezâ pür-lerze yüzünden felek ser-geşte bâzuñdur
Zemîn ü âsumânı vaşş ü çayr üstine çar itdün

4. Şikâr-ı küštenüñ hûmı ser-â-ser çutdı hâmûnı
Sürüp çulm ehlini çalb-i re‘âyâyı şikâr itdün

5. Şikâr ihşân idince Nâdirinüñ şayd idüp çalbin
Kerem çıldıñ nevâl-i himmetünden hişşe-dâr itdün

Sonuç

Yaptığımız divan ve mecmua taraması sonucu av ve avcılık konusunu işleyen 11 kaside tespit ettik. Edebî bir terim olarak şikâriyyeleri/saydiyyeleri “padişah veya devlet büyüklerinin belli bir düzen altında yapılan sürgün avı merasimini tasvir eden, memduhu hem av ve avcılık ile ilgili hayallerle hem de geleneksel şekilde metheden manzumeler” şeklinde tanımlayabiliriz. Şikâriyyeler hem başlıkları hem de farklı yüzyıldan farklı şairlerin belli bir konuyu benzer tasavvur ve hayaller tasvir etmelerinden

gelenekselleşmiş ve zaman içerisinde tür haline gelmiştir. Tespit edebildiğimiz kadarıyla en çok şikâriyye yazan şair Ganî-zâde Nâdirî, en çok kaside sunulan padişah ise Sultan I. Ahmet'tir. Saydiyyelerin tamamı kaside nazım şekli ile yazılmıştır. Ancak şunu belirtmek isteriz ki nazım şekli bir türün belirleyici noktalarından değildir. Başlıklı veya başlıksız şekilde karşımıza çıkan kasidelerin ya belli bir bölümü ya da tamamı şikâriyyedir. Belli bir bölümü şikâriyye olan kaidelerde aynı zamanda *şitâiye*, *bahariye*, *esbiye*, *otağnâme*, *methiye* gibi türleri görebiliriz. Saydiyyeler aynı zamanda kudûmiye türüyle ilişkilidir. Şairler, padişahın avlanacağı mekâna gelişini ve İstanbul'a geri dönüşünü tebrik etmişlerdir.

Divan şiirindeki birçok tür gibi şikâriyyelerin de asıl amacı sunulan kişiyi methetmektir. Türdeki amaç övgü olduğu için şikâriyyeleri, methiye türünün bir alt kolu olarak düşünmekteyiz. Padişahın caize uman, onun ihsanına nail olmak isteyen şair av ve avcılık üzerinden padişahı över. Bunu yaparken de klasik Türk şiiri kaside ve methiye geleneğine olduğu gibi benzer mecaz, teşbih ve telmihler yapılır. Özellikle tarihî, dinî ve mitolojik şahıslarla kıyas, özdeşlik ve üstün görme yoluna gidilir. Kıyas unsuru olan şahıslar içerisinde en çok avcılığı ile meşhur Behrâm ve kahramanlık, cesaret ve yenilmezliğin sembolü Rüstem kullanılmıştır.

Kasidelerin bazılarının verdiği bilgiye göre sultanlar yaz ve kış aylarında avlanmaya çıkmışlardır. Sayd-gâh olarak da Edirne zikredilmektedir. Şikâriyyelerde şahbâz, aslan, kaplan, timsah köpek gibi hayvanlar ve ok, mızrak, süngü, tüfek gibi av aletleri, manzumelerin konusu itibarıyla önemli bir yer tutarlar ve memduhun methedilmesi için birer vasita olurlar. Saydiyyelerde hayvanlar ve av aletleri teşbih ve mecazlarla çokça karşımıza çıkmaktadır. Bir savaşı andıran av meydanında hayvanlar ve aletler çeşitli özellikleri ile tasvir edilir. Bu tasvirlerde amaç padişahın avcılıktaki hünerlerini ve av meydanının hareket, canlılık ve heyecanını okuyucuya üst perdeden hissettirmektir. Bu tasvirlerde padişah, "*hızlı koşma, çeviklik, güç, yırtıcılık, avcılık, parçalama*" yönlerinden av meydanının şahini, doğanı, aslanı, kaplanı olur.

Av ve avcılık tarihî seyir içerisinde beslenme, meslek/iş, spor, eğlence ve savaş talimi birçok amaçla yapılmıştır. Şairler de şikâriyyelerde padişahı övüp av sahnelerini tasvirle birlikte av ve avcılığın amaçlarına da değinmişlerdir. Savaş talimi olarak görülen av eylemi, padişahların güç ve iktidarının sembolü olmuştur. Av vesilesi ile padişahlar başta devlet erkânı olmak üzere reayaya ihsanda bulunurlar. Avcılık, padişah ve devletin ileri gelenlerinin vakit geçirip eğlenmelerine vesile olur. Şikâriyyeler aynı zamanda yazıldığı dönemin sosyal hayatına dair bazı ipuçlarını barındırır. Daha önce yayımlanmamış 3 kaside metnini de vererek hazırladığımız bu

makalenin şikâriyye konusunda yapılacak daha kapsamlı çalışmalara katkı sağlayacağı mülahazasındayız.

KAYNAKLAR

- AKALIN, L. Sami (1967), *Dede Korkut Hikayeleri'nin Folklor Bakımından Değerlendirilmesi*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- AKALIN, Şükrü Halûk vd. (2005), *Türkçe Sözlük*. TDK. Yay., Ankara.
- AKKUŞ, Metin (1993), *Nef'î Divanı*. Akçağ Yay., Ankara.
- AKSOYAK, İsmail Hakkı (2018). *Gelibolulu Mustafa Âlî Dîvânı*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Web site: <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr>, Erişim tarihi: 05.09.2019.
- AKYÜZ, Kenan vd. (2000), *Fuzûlî Divan*. Akçağ Yay., Ankara.
- ATALAY, Besim (1988), *Divanu Lûgat-it Türk I-IV*. TDK. Yay., Ankara.
- AVŞAR, Ziya (2007), *Revani Divanı (Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri)*. Kökler Yay., Konya.
- AYAN, Gönül (1998), *Lâmi'î Vâmık u Azrâ*. Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara.
- AYÇIÇEĞİ, Bünyamin (2018), *Behiştî Ahmed'in İskender-nâme'si (İnceleme-Metin)*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Web site: <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr>, Erişim tarihi, 05.09.2019.
- AYDEMİR, Yaşar (2004), "Medhiye". C. 29, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara, s. 410-411.
- AYVERDİ, İlhan & TOPALOĞLU Ahmet (2007), *Türkçe Sözlük*. Kubbealtı Yay., İstanbul.
- BİLKAN, Ali Fuat (1997), *Nâbî Dîvânı*. İstanbul: MEB. Yay., İstanbul.
- BUHÂRÎ, Ebû Abdullâh Muhammed b. İsmail (1987). *El-Câmi'u's-Sahîh, I-VI*. Beyrut.
- CAFEROĞLU, Ahmet (1972), "Türklerde Av Kültü ve Müessesesi", VII. *Türk Tarih Kongresi*, Ankara, s. 169-175
- CEYLAN, Ömür & YILMAZ, Ozan (2005), *Hazâna Sürgün Bahâr Keçecizâde İzzet Molla ve Dîvân-ı Bahâr-ı Efkâr*. Kitap Sarayı Yay., İstanbul.
- ÇAVUŞOĞLU, Mehmet (1977), *Yahya Bey Divanı*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul.
- ÇAYLI CANKURT, Gülşen (2015), *Figânî Divanı Gramatikal İndeksi*. Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.
- DEVELLİOĞLU, Ferit (2004), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Aydın Yay., Ankara.
- DİLÇİN, Cem (1983), *Yeni Tarama Sözlüğü*. TDK. Yay., Ankara.
- DOĞAN, Muhammet Nur (1997), *Şeyhülislâm Es'ad ve Dîvânı*. MEB. Yay., İstanbul.

- DOĞAN, Muhammet Nur (1997), *Şeyhülislâm İshak ve Dîvânı*. MEB. Yay., İstanbul.
- DOĞAN, Muhammet Nur, (2019), *Şeyh Gâlib Hüsn ü Aşk*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Web site: <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr>, Erişim tarihi, 05.09.2019.
- EBÛ DÂVUT, Süleyman b. Eş'âs es-Sicistânî (t.y.), *Sünen, I-IV*. (thk. Mahmûd Muhyiddîn Abdü'l-Hamîd), Beyrut.
- ELMALI, Hüseyin (2011), "Tardıyye". *İslam Ansiklopedisi*, C. 40, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, s. 16-17.
- ERDEM, Sargon (1991), "Av", *İslam Ansiklopedisi*, C. 4, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, s. 100-101.
- ERGİN, Muharrem (2004), *Dede Korkut Kitabı I*. TDK. Yay., Ankara.
- ERÜNSAL, İsmail (1983), *The Life and Works of Tâcî-zâde Ca'fer Çelebi, With a Critical Edition of His Dîvân*. İ. Ü. Edebiyat Fak. Yay., İstanbul.
- EYÜPOĞLU, Kemal (1975), *On Üçüncü Yüzyıldan Günümüze Kadar Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler*. Doğan Kardeş Yay., İstanbul.
- GÖKALP, Haluk (2012), Başlangıçtan Günümüze Türk Edebiyatında Tür ve Şekil Bilgisi. Aça, M., Kocakaplan, İ., Ceylan, Ö. (Ed.), *Eski Türk Edebiyatında Nazım Şekilleri Edebi Türler* (s. 188- 467). Kasit Yay., İstanbul.
- GÜVEN, Özbay & HERGÜNER, Gülten (1999), "Türk Kültüründe Avcılığın Temel Dayanakları", *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, S. 5, s. 32-49.
- HORATA, Osman (1998), *Esrâr Dede Hayatı-Eserleri Şiir Dünyası ve Dîvânı*. Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.
- HUŞ, Savni (1974), *Av Hayvanları ve Avcılık*, İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Yay., İstanbul.
- İMÂM MÂLİK, Mâlik b. Enes (1992), *Muvattâ I-II* (thk. M. Fuâd Abdülbâki). Çağrı Yay., İstanbul.
- İSEN, Mustafa (1990), *Usûlî Divanı*. Akçağ Yay., Ankara.
- KAHRAMAN, Atıf (1995), *Osmanlı Devleti'nde Spor*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.
- KAVRUK, Hasan & SELÇUK, Bahir (2009), *Filibeli Vecdî ve Dîvân'ı (Metin-Dizin)*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Web site: <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr>, Erişim tarihi: 05.09.2019.
- KAVRUK, Hasan (2018), *Şeyhülislam Yahyâ Dîvânı*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Web site: <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr>, Erişim tarihi: 05.09.2019.
- KAYA, Bayram Ali (2003), *The Dîvân Of Azmî-zâde Halefî, Introduction and Critical Edition of his Dîvân*. Harvard, Turkish Sources XLIX.

- KAZAN NAS, Şevkiye (2019), *Celîlî Husrev ü Şirin*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Web site: <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr>, Erişim tarihi, 05.09.2019.
- KÜÇÜK, Sabahattin (2019), *Bâkî Dîvânı*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Web site: <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr>, Erişim tarihi, 05.09.2019.
- KÜLEKÇİ, Numan (1985), *Ganî-zâde Nâdirî Hayâtı, Edebî Kişiliği, Eserleri Dîvânı ve Şah-nâme'sinin Tenkidli Metni*. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- KÜLEKÇİ, Numan (2003), *Edebî Sanatlar*. Akçağ Yay., Ankara.
- MERMER, Ahmet (1991), *Mezâkî Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divanı'nın Tenkitli Metni*. Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara.
- MÜSLİM, Ebu'l-Hüseyn Müslim b. Haccâc el-Kuşeyrî (1982), *El-Câmi'u's-Sahîh I-V*. (thk. M. Fuâd Abdülbâki) Çağrı Yay., İstanbul.
- OKÇU, Naci (1993), *Şeyh Galib (Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri, Şiirlerinin Umûmî Tahlîli ve Divânının Tenkidli Metni) I-II*. Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.
- ÖZAYDIN, Abdulkerim (1991), "Av", *İslam Ansiklopedisi*, C. 4, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, s. 101-104.
- ÖZCAN, Abdulkadir (2010), "Şikâr Ağaları", *İslam Ansiklopedisi*, C. 39, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, s. 161-162.
- PALA, İskender (2003), *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, L&M. Yay., İstanbul.
- SAMİ, Şemseddin (2009), *Kâmûs-ı Türkî*, Çağrı Yay., İstanbul.
- SARAÇ, Yekta (2019), *Emrî Dîvânı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Web site: <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr>, Erişim tarihi, 05.09.2019.
- SİNAN, Betül (2004), *Bâlî Çelebi ve Divanı (2b-35a) İnceleme-Metin*, Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.
- SÜMER, Faruk (1953), "Türklerde Avcılık", *Resimli Tarih Mecmuası*, IV/12, İstanbul.
- TARLAN, Ali Nihat (1992), *Ahmed Paşa Divanı*, Akçağ Yay., Ankara.
- TARLAN, Ali Nihat (1992), *Hayâlî Bey Divanı*, Akçağ Yay., Ankara.
- TAŞ, Hakan (2004), *Vahyî Divanı ve İncelemesi*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Web site: <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr>, Erişim tarihi: 05.09.2019.
- TAVUKÇU, Orhan Kemal (2019), *Ahmed-i Rıdvân'ın Hüsrev ü Şîrîn Mesnevisi*, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Web site: <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr>, Erişim tarihi, 05.09.2019.
- TİRMİZÎ, Muhammed b. İsâ Ebû İsâ et-Tirmizî es-Sülemî (t.y.), *Sünen I-V*, (thk. Ahmed Muhammed Şâkir vd.), Beyrut.
- TÜRKMEN, Mustafa Nuri (2009), "Osmanlıda Av Seferleri", *Acta Turcica*, 1/I, Micgihan: s. 22-32.

- TÜRKMEN, Mustafa Nuri (2013), *Osmanlı'da Av Kültürü*, Bilge Kültür Sanat Yay., İstanbul.
- TÜRKOĞLU, Serkan (2011), "Edebî Bir Tür Olarak Saydiyye/Şikâriyye", *Türkoloji Kültürü*, C. IV. s. 209-222.